

H

*κανονιστική
διάσταση*

*ερμηνείας στη γλώσσα
των εγκλείστων*

Αντικείμενο της κάτωθι εργασίας συνιστά ένα νέο φίλτρο στην ερμηνεία του μοναδικού αυτού γλωσσικού κώδικα [...] πρόκειται για το κανονιστικό φίλτρο ερμηνείας της γλώσσας των εγκλείστων, το οποίο εισάγει την δεοντολογική ερμηνεία στις γλωσσικές και φραστικές χρήσεις των τροφίμων και το οποίο βασίζεται στην εξίσου θεμελιώδη παρατήρηση ότι οι έγκλειστοι ζουν πέραν από φυσικούς και σε δεοντικούς κόσμους. Ενώ, ο “τυπικός δεοντικός κόσμος” συντίθεται από τους νόμους του κράτους εντός του οποίου εκτίουν την ποινή τους, ο “άτυπος δεοντικός κόσμος” είναι μία κατασκευή δημιουργούμενη από τους εγκλείστους για τους εγκλείστους.

Δημήτρης Τσιατσιάνης

19/10/2020

Δικηγόρος, Msc Comparative Criminal Justice

Η κανονιστική διάσταση ερμηνείας στη γλώσσα των εγκλείστων

γράφει ο Δημήτρης Τσιατσιάνης,
Δικηγόρος, *MSc in Comparative Criminal Justice*

Περιεχόμενα

Εισαγωγή

1. Το πλαίσιο νομικής προστασίας των εγκλείστων στην Ελλάδα.
2. Τα “δεινά” του εγκλεισμού.
3. Οι άτυποι κανόνες της φυλακής.
4. Η γλώσσα ως βασικός πυλώνας εξωτερίκευσης του κανονιστικού συστήματος της φυλακής.
5. Παράθεση λεκτικών και φραστικών χρήσεων με κανονιστικό νόημα

Εισαγωγή

Η φυλακή ως ένα σύνθετο, πολυπρόσωπο περιβάλλον, αποτελούμενο από διαφορετικά και συγκρουόμενα μεταξύ τους συμφέροντα, παρουσιάζει έντονο ερευνητικό ενδιαφέρον. Η παρούσα μελέτη θίγει αφενός θεσμικές και εμπειρικές διαστάσεις σχετικά με το βίωμα του εγκλεισμού και αφετέρου αναλύει την ανάπτυξη ενός δεοντικού συστήματος εις μέρους των εγκλείστων, όπως το τελευταίο αποτυπώνεται και αναπαράγεται μέσα από τη χρήση της *γλώσσας της φυλακής*. Απώτερος στόχος της μελέτης είναι η ανάδειξη ενός κανονιστικού φίλτρου στην ερμηνεία της γλώσσας της φυλακής. Το εν λόγω φίλτρο εισάγει τη δεοντολογική ερμηνεία στις γλωσσικές και φραστικές χρήσεις των τροφίμων, βασιζόμενο στη θεμελιώδη παρατήρηση ότι οι εγκλείστοι ζουν πέραν από φυσικούς και σε δεοντικούς κόσμους. Ενώ, ο “τυπικός δεοντικός κόσμος” συντίθεται από τους νόμους του κράτους εντός του οποίου εκτίουν την ποινή τους, ο “άτυπος δεοντικός κόσμος” είναι μία κατασκευή δημιουργούμενη από τους εγκλείστους για τους εγκλείστους.

Σημείο αναφοράς της εν λόγω μελέτης, βασικό για την αλυσιδωτή ανάπτυξη και επιχειρηματολογία υπέρ της κανονιστικής διάστασης της *γλώσσας της φυλακής*, είναι τα “δεινά” του εγκλεισμού (“*raïns of imprisonment*”· Sykes, 1958). Ειδικότερα, η *γλώσσα της φυλακής* μαζί με τους άτυπους κανόνες που αυτή αποτυπώνει κατανοούνται ως προϊόντα προσαρμογής των εγκλείστων στις στέρησεις που επιφέρει ο εγκλεισμός και οι οποίες ακριβώς τον καθιστούν “επώδυνο” (Drake κ.συν., 2015, σελ. 925). Βασικό γνώρισμα της εν λόγω προσέγγισης είναι η αποδοχή των στέρησεων και των δεινών του εγκλεισμού ως πάγιο στοιχείο της φυλάκισης (Clemmer, 1940· Sykes, 1958· Goffman, 1961). Με άλλα λόγια, χωρίς να παραγνωρίζει τον εξίσου νευραλγικό ρόλο τους στη συνδιαμόρφωση της εμπειρίας του εγκλεισμού ως “επώδυνου”, η εν λόγω μελέτη δεν επικεντρώνεται στις ποιοτικές διαφορές μεταξύ των σωφρονιστικών συστημάτων ούτε στις προσωπικές εμπειρίες του ελεύθερου βίου που εισάγουν οι εγκλείστοι εντός του περιβάλλοντος της φυλακής (Carroll, 1974, 1982). Για μία πλήρη κατανόηση των λειτουργιών της *γλώσσας της φυλακής*, το παρόν έργο αναγνωρίζει σε κάθε περίπτωση την παράλληλη αξία επιστημονικών εγχειρημάτων που εξετάζουν τα δεινά του εγκλεισμού και τη γλωσσική αποτύπωσή τους σε συνάρτηση με ποιοτικές διαφοροποιήσεις σε επίπεδο σωφρονιστικών καταστημάτων και εγκλείστων.

Το πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας αναφέρεται στο νομικό πλαίσιο που διέπει τα ελληνικά σωφρονιστικά καταστήματα. Ειδικότερα, αναλύεται συνοπτικά η νομική φύση της σχέσης μεταξύ του

εγκλείστου και του Κράτους, καθώς και οι συνέπειες της σχέσης αυτής σε επίπεδο παροχής και προστασίας ατομικών δικαιωμάτων υπέρ των εγκλείστων σε εθνικό και υπερεθνικό θεσμικό πλαίσιο.

Το δεύτερο κεφάλαιο παρέχει μία επιστημονική επισκόπηση αναφορικά με την επώδυνη εμπειρία του εγκλεισμού. Ειδικότερα, τα “δεινά” του εγκλεισμού αντιμετωπίζονται ως μία δυναμική έννοια, το περιεχόμενο της οποίας είναι παρακιολουθηματικό των ευρύτερων θεσμικών εξελίξεων στη δόμηση του σωφρονιστικού συστήματος αλλά και της διαφορετικής ποιότητας παθογενειών στην καθημερινότητα της φυλακής. Οι σχέσεις βίας μεταξύ των εγκλείστων, οι δεσμοί μεταξύ εγκλείστων και σωφρονιστικού υπαλληλικού προσωπικού και τέλος οι ελλείψεις υποδομές και παροχές των σωφρονιστικών καταστημάτων αναλύονται ως τρεις βασικοί πυλώνες παθογενειών του εγκλείστου βίου.

Το τρίτο κεφάλαιο επικεντρώνεται στις κανονιστικές ποιότητες, στα δεοντικά στοιχεία που διέπουν και ρυθμίζουν τη συμβίωση των εγκλείστων ως προϊόντα προσαρμογής των τελευταίων στα δεινά του εγκλεισμού. Τα άτυπα αυτά κανονιστικά στοιχεία, ερμηνευόμενα ως εγγενείς ιδιότητες ενός “ημιαυτόνομου κοινωνικού πεδίου”, συνυπάρχουν άλλοτε αρμονικά και άλλοτε συγκρουσιακά με τους κρατικούς κανόνες δικαίου περί δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των εγκλείστων.

Το τέταρτο κεφάλαιο αναλύει το κανονιστικό σύστημα της φυλακής ως προς τη λειτουργία του να επικοινωνεί συγκεκριμένες ταξινομήσεις προσώπων σε συγκεκριμένες θέσεις, συνδυαστικά με την αντιστοίχιση συγκεκριμένων ρόλων και ενεργειών από και προς τις θέσεις αυτές. Οι γλωσσικές χρήσεις των εγκλείστων αναλύονται ως βασικές δίοδοι επικοινωνίας των εν λόγω ταξινομήσεων, ενώ η αποκωδικοποίηση του νοήματος των εν λόγω χρήσεων προϋποθέτει την κατανόηση της γλώσσας της φυλακής ως παραγωγού μα και συνάμα καθρέφτη του κανονιστικού συστήματος της φυλακής και των ταξινομήσεων που αυτό επιφέρει.

Στο τελευταίο κεφάλαιο της παρουσίασης εργασίας παρατίθεται αναλυτικό παράρτημα λεκτικών και φραστικών χρήσεων των εγκλείστων, κατόπιν συλλογής αυτών από αρχεία ερευνητών, γλωσσολόγων και φυσικά, ανθολόγια αποφυλακισθέντων εγκλείστων. Αρκετές από τις ως άνω λεκτικές και φραστικές αναφορές έχουν ενδεχομένως μία ιστορική αξία, δεδομένου ότι η γλώσσα ακολουθεί τη δυναμική της κοινωνίας, οι συνήθειες της οποίας αλλάζουν.

1. Το πλαίσιο νομικής προστασίας των εγκλείστων στην Ελλάδα

Σύμφωνα με τον Δαγτόγλου (2012), η σχέση κάθε ιδιώτη με το κράτος στο οποίο αναπτύσσει την προσωπική του δραστηριότητα συνιστά μία γενική κυριαρχική σχέση: ο ιδιώτης αναπτύσσει τη δραστηριότητά του όχι μόνο τηρώντας τους κρατικούς νόμους, αλλά επιπλέον αποδεχόμενος ότι οι τελευταίοι ενδέχεται να επιβάλλουν περιορισμούς στα ατομικά του δικαιώματα. Δίπλα στη γενική κυριαρχική σχέση, υπάρχει η ειδική κυριαρχική σχέση, η οποία διέπει καταρχήν τις σχέσεις ορισμένων κατηγοριών ατόμων με το κράτος. Στο πλαίσιο της λειτουργίας του ειδικότερου αυτού δεσμού μεταξύ ορισμένων ατόμων και κράτους, είναι επιτρεπτή μία μεγαλύτερη συχνότητα και ένταση ως προς τους περιορισμούς των δικαιωμάτων των ατόμων αυτών, η οποία βέβαια σε κάθε περίπτωση είναι νομοθετικά και λειτουργικά δικαιολογημένη. Ειδική κατηγορία ατόμων υπαγόμενων σε ειδική κυριαρχική σχέση με το κράτος είναι οι εγκλείστοι των σωφρονιστικών καταστημάτων: ο εγκλεισμός ενός ατόμου σε ένα σωφρονιστικό κατάστημα κατ' εφαρμογή του ουσιαστικού ποινικού δικαίου και του κώδικα ποινικής δικονομίας εγγαθιδρύει μεταξύ του εγκλείστου και του κράτους μία αναγκαστική σχέση κατά την οποία τα ατομικά δικαιώματα του πρώτου περιστέλλονται σε σημαντικό βαθμό. Η περιστολή αυτή των δικαιωμάτων του δικαιολογείται στο πλαίσιο που συνιστά την έκτιση από τον εγκλείστο της ποινής που προβλέπει η Πολιτεία για το έγκλημα που τέλεσε. Στο καθεστώς των ειδικών κυριαρχικών σχέσεων υπάγονται εξάλλου οι ένστολοι υπάλληλοι, οι μαθητές, οι φοιτητές, οι δημόσιοι υπάλληλοι και οι δημόσιοι λειτουργοί.

Σε μία ευνομούμενη Πολιτεία, δεν νοείται περιορισμός ατομικού δικαιώματος χωρίς ειδική νομοθετική πρόβλεψη προς τούτο, η δέ τυχόν αναγκαιότητα νομοθετικής πρόβλεψης περιορισμών των δικαιωμάτων προβλέπεται από το ίδιο το Σύνταγμα ξεχωριστά σε κάθε άρθρο ατομικού, πολιτικού ή κοινωνικού δικαιώματος (Δαγτόγλου, 2012, σελ. 96). Κλασικό παράδειγμα, κατά το οποίο το Σύνταγμα θεσπίζει ένα ατομικό δικαίωμα, ορίζοντας εν συνεχεία τις νομικές προϋποθέσεις κάτω από τις οποίες αυτό μπορεί βάσει νόμου να περιορισθεί, είναι η παράγραφος 5Α του Συντάγματος: “Καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση όπως νόμος ορίζει. Περιορισμοί στο δικαίωμα αυτό είναι δυνατόν να επιβληθούν με νόμο μόνο εφόσον είναι απολύτως αναγκαίοι και δικαιολογούνται για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων.” (Το Σύνταγμα της Ελλάδος, 2019, άρθρο 5Α). Στο πλαίσιο λοιπόν της γενικής κυριαρχικής σχέσης, η οποία διέπει καταρχήν τις σχέσεις όλων των κοινωνιών με το Κράτος, τα ατομικά δικαιώματα είναι σύμφωνα με την κρατούσα θεωρία δεκτικά περιορισμών, πλην όμως σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όπου ο νομοθέτης σταθμίζοντας καταστάσεις και συμφέροντα, έκρινε ότι συντρέχει λόγος περιορισμού δικαιώματος.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, στις ειδικές κυριαρχικές σχέσεις, μία εκ των οποίων είναι η σχέση του εγκλείστου με το Κράτος, οι περιορισμοί των δικαιωμάτων είναι εντονότεροι, συχνότεροι και περισσότεροι. Κάθε ειδική κυριαρχική σχέση δεν αποκαλείται τυχαία “ειδική”, το ξεχωριστό αυτό ποιόν της είναι παράγωγο ενός ειδικού context με συγκεκριμένες λειτουργίες (Δαγτόγλου, 2014, σελ. 238). Ο εγκλεισμός ενεργοποιεί την ειδική κυριαρχική σχέση κατά την οποία, το κράτος, βάσει νομοθεσίας περιορίζει σε σημαντικό βαθμό ανθρωπίνια δικαιώματα του εγκλείστου, όπως αυτό της προσωπικής του ελευθερίας (Δαγτόγλου, 2012, σελ. 216 επ.), το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή (Δαγτόγλου, 2012, σελ. 267 επ.) κ.ά. Γενικότερα, ο περιορισμός του δικαιώματος δεν μπορεί να αγγίζει τον πυρήνα αυτού, άλλως το δικαίωμα αναιρείται ανεπίτρεπτα (Δαγτόγλου, 2012, σελ. 140). Πράγματι ακόμη και για τους εγκλείστους υπάρχει μία, θεσμικά τουλάχιστον, απαραβίαστη σφαίρα: η προστασία της αξιοπρέπειας τους (μέσω της απαγόρευσης οιασδήποτε εξευτελιστικής ή απάνθρωπης συμπεριφοράς, με βασικό παράδειγμα αυτό των βασανιστηρίων), η ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκευτικής συνείδησης, το δικαίωμα στο γάμο και την επιλογή συντρόφου, το δικαίωμα στην καταρχήν απαραβίαστη επικοινωνία, το δικαίωμα στην εκπαίδευση και στην εργασία κ.ά.

Πέραν του Συντάγματος, το οποίο ως θεμελιώδης πολιτειακός κανόνας δικαίου θέτει το γενικό πλαίσιο ύπαρξης και περιορισμού ενός ατομικού δικαιώματος, η συνήθης νομοθεσία αναπτύσσει και εξειδικεύει περαιτέρω το περιεχόμενο και τους περιορισμούς των ατομικών δικαιωμάτων, χωρίς σε καμία περίπτωση να εκφεύγει των γενικότερων συνταγματικών ορίων. Στην περίπτωση των εγκλείστων, η νομοθεσία, η οποία εξειδικεύει τις γενικότερες συνταγματικές επιταγές αποκρυσταλλώνεται κατά βάση στα άρθρα 6 και 7 του ελληνικού σωφρονιστικού κώδικα (Ν. 2776/1999, όπως ισχύει). Χαρακτηριστικά, οι παράγραφοι 1, 3 και 4 του άρθρου 7 του σωφρονιστικού κώδικα καθιερώνουν ένα ειδικό πλαίσιο συμβίωσης, το οποίο περιορίζει, αλλά δεν αποκλείει τα συνταγματικά κατοχυρωμένα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα των εγκλείστων. Μάλιστα, σε έκτακτες περιπτώσεις, αφορώσες την εύρυθμη λειτουργία επιμέρους καταστημάτων κράτησης, οι περιορισμοί των δικαιωμάτων των εγκλείστων δύνανται να ενταθούν περαιτέρω μόνο κατόπιν προηγούμενης έγκρισης δικαστικού λειτουργού. Ακόμη, λεπτομερής μεία γίνεται στο δικαίωμα ενδοδιοικητικής και δικαστικής προστασίας των εγκλείστων στο άρθρο 6 του κώδικα, το οποίο και καθρεφτίζει τα συνταγματικά δικαιώματα της προηγούμενης ακροάσεως και της δικαστικής προστασίας, σύμφωνα με τα άρθρα 10 και 20 του Συντάγματος.

Εκτός των νομοθετικών και συνταγματικών περιορισμών που επιβάλλονται στα δικαιώματα των ατόμων εντός των ειδικών κυριαρχικών σχέσεων, υπάρχει και μία άλλη περιοριστική πηγή, η οποία συχνά δεν

προβλέπεται ρητώς σε κάποια νομοθεσία, αλλά πηγάζει από την ανάγκη αποτελεσματικής λειτουργίας της ειδικής κυριαρχικής σχέσης. Ο λόγος εδώ για τα “μέτρα εσωτερικής τάξης” (Δαγτόγλου, 2014, σελ. 238). Σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 7 του σμφρονιστικού κώδικα, οι “εντολές” των αρμοδίων υπαλλήλων στο πλαίσιο εξασφάλισης της ευταξίας εντός του σμφρονιστικού καταστήματος αποτυπώνουν την πραγματικότητα των μέτρων εσωτερικής τάξης (Ν. 2776/1999, όπως ισχύει). Τα μέτρα αυτά δεν είναι παρά πράξεις των οργάνων της κρατικής διοίκησης, οι οποίες περιορίζουν ατομικά δικαιώματα, πλην όμως εκφεύγουν του διοικητικού και του δικαστικού ελέγχου, αφ' ής στιγμής διαπιστωθεί η ιδιότητα τους ως μέτρα εσωτερικής τάξης (Δαγτόγλου, 2013, σελ. 441). Ενώ δηλαδή το άτομο μπορεί να αναχθεί στη σχετική νομοθεσία για πληροφόρηση, ερμηνεία και καταρχήν πλήρη διοικητική - δικαστική του προστασία αναφορικά με την συνταγματικά και νομοθετικά προβλεπόμενη κρατική δράση, δεν υπάρχει καταρχήν η ίδια δυνατότητα στο πεδίο των μέτρων εσωτερικής τάξης. Σε αυτήν την περίπτωση βέβαια ο έγκλειστος που θεωρεί ότι το επιβαλλόμενο διοικητικό μέτρο πλήττει ανεπίτρεπτα ή πυρηνικά κάποιο θεμελιώδες του δικαίωμα, μπορεί να προσφύγει τόσο διοικητικά σε ιεραρχικά ανώτερο όργανο της Διοίκησης του σμφρονιστικού καταστήματος (Δαγτόγλου, 2013, σελ. 441· Ν. 2776/1999, όπως ισχύει) όσο και ενώπιον δικαστηρίου, το οποίο θα διαγνώσει αν στη συγκεκριμένη περίπτωση πρόκειται πράγματι για διοικητικό μέτρο εσωτερικής τάξης το οποίο εν τέλει δεν επιτρέπεται να ελέγξει· ή αν η κρινόμενη πράξη δεν αποτελεί μέτρο και άρα μπορεί να ελεγχθεί δικαστικά προς όφελος του εγκλείστου (Δαγτόγλου, 2013, σελ. 441).

Όσον αφορά τις σχέσεις μεταξύ του ατόμου και του κράτους εντός της ειδικής κυριαρχικής σχέσης, το ελληνικό Σύνταγμα ως θεμελιώδες εθνικό νομοθέτημα δεν αποτελεί το *ultimum refugium* νομικής προστασίας του εγκλείστου. Η Ελλάδα ως κράτος- μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης δεσμεύεται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Μεταξύ άλλων, τα άρθρα 2, 3, 6, 8, 13 και 34 της Σύμβασης κατοχυρώνουν την επιπρόσθετη προστασία των εγκλείστων στην ελληνική έννομη τάξη, ενώ ανοίγουν την δίοδο για τη δικαστική προστασία του εγκλείστου ενώπιον του ίδιου του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου εναντίον της Ελλάδας (Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 1950). Απαραίτητη προϋπόθεση σε αυτήν την περίπτωση, σύμφωνα με το άρθρο 35 της ΕΣΔΑ, είναι ο έγκλειστος να έχει εξαντλήσει προηγουμένως όλες τις εθνικές οδούς ενδοδιοικητικής και δικαστικής προστασίας, μην έχοντας δικαιωθεί. Πρόκειται για μία πρόσθετη και απαραίτητη θεσμική προστασία, έλλογο αλλά δυσμενές χαρακτηριστικό της οποίας είναι η εξαιρετικά χρονοβόρα διαδικασία που πρέπει να μεσολαβήσει προκειμένου να μπορέσει ο έγκλειστος να ασκήσει την προσφυγή του.

Τέλος, πηγές θεσμικής προστασίας του εγγλείστου παρέχονται και σε ενωσιακό επίπεδο, κυρίως όμως σε περιπτώσεις που αφορούν δικαστική συνεργασία μεταξύ κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδίως στο πλαίσιο εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, σύμφωνα με τα άρθρα 82 επ. της Σύμβασης για τη Λειτουργία τη Ευρωπαϊκής Ένωσης και την απόφαση πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στην περίπτωση εφαρμογής του ενωσιακού αυτού πλαισίου, αναπτύσσει παράλληλη ισχύ ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο οποίος μπορεί να αναχαιτίσει διαδικασίες έκδοσης προσωρινώς κρατουμένων προσώπων μεταξύ κρατών της ΕΕ, εάν και εφόσον αποδειχθεί ότι το κράτος-μέλος το οποίο ζητά την έκδοση δεν μπορεί να προστατεύσει επαρκώς τα θεμελιώδη δικαιώματα του υπό έκδοση προσώπου στο σφραγιστικό του σύστημα.

Ολοκληρώνοντας τη θεσμική ανάλυση αναφορικά με το πλαίσιο της ειδικής κυριαρχικής σχέσης του εγγλεισμού, συμπεραίνει κανείς ότι τόσο το Σύνταγμα όσο και οι συνταγματικοί καταρχήν νόμοι επιβάλλουν περισσότερους, εντονότερους και συχνότερους περιορισμούς στα δικαιώματα των εγγλειστών σε σχέση με τους ελεύθερους καταρχήν πολίτες. Ωστόσο, οι περιορισμοί αυτοί υπόκεινται σε όρια, ικανά να αποτρέψουν την αναίρεση ορισμένων θεμελιωδών δικαιωμάτων. Πιο συγκεκριμένα, το Σύνταγμα και οι νόμοι παρέχουν ένα καταρχήν σεβαστό επίπεδο θεσμικής ασφάλειας στους εγγλειστούς σε σχέση με απαραβίαστη δικαιώματά τους, τα οποία μπορούν να διεκδικήσουν, αν προσβληθούν, τόσο ενδοδιοικητικά όσο και δικαστικά. Ωστόσο, το πρώτο αυτό σχετικά σαφές τμήμα της θεσμικής πραγματικότητας συσκοτίζεται με τα μέτρα εσωτερικής τάξης, τα οποία, αφ' ής στιγμής διαγνωσθεί ο χαρακτήρας τους ως τέτοιος, δεν ελέγχονται ούτε ακυρώνονται από τις διοικητικές και τις δικαστικές αρχές. Τα μέτρα αυτά είναι ικανά να περιορίσουν ανεπίτρεπτα τα δικαιώματα των εγγλειστών, με αποτέλεσμα σε θεσμικό επίπεδο να μην κατοχυρώνεται με ασφάλεια μία πλήρης προστασία του πυρήνα, τουλάχιστον, των θεμελιωδών δικαιωμάτων των εγγλειστών από το κράτος. Ακόμη βέβαια και αν ο έγγλειστος δεν δικαιωθεί από την ελληνική διοίκηση ή τα ελληνικά δικαστήρια απολαμβάνει υπό συγκεκριμένες περιστάσεις μία φαρέτρα ενωσιακών δικαιωμάτων με άμεση εφαρμογή στην Ελλάδα και σε κάθε περίπτωση το δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής του προστασίας ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Ωστόσο, το άνωθεν εθνικό και υπερεθνικό πλαίσιο μεταφράζεται πρακτικά σε μία αριετά χρονοβόρα διαδικασία, κατά την οποία ο έγγλειστος οφείλει, διαθέτοντας φυσικά τους απαιτούμενους οικονομικούς πόρους, να μεταπηδήσει αριετά ενδοδιοικητικά και δικαστικά στάδια, μέχρι να λάβει την τελική απάντηση αναφορικά με την έννομη προστασία του. Εκτός των αποτρεπτικών χρονικών πλαισίων, η θεσμική οδός μπορεί να αποδειχθεί στρατηγικά ανεπαρκές μέσο για τη σωματική ακεραιότητα του εγγλειστού όταν στρέφεται εναντίον συμπεριφορές

συνεγκλείστου του, ιδίως όταν ο διοικητικός μηχανισμός δεν μπορεί να προστατεύσει επαρκώς τον πρώτο πριν και μετά την έκδοση αντίστοιχης διοικητικής ή δικαστικής απόφασης. Συμπερασματικά, η σύγχρονη νομοθεσία περί προστασίας των δικαιωμάτων του εγκλείστου συνεπάγεται την έναρξη χρονοβόρων και κοστοβόρων διαδικασιών, οι οποίες ενδεχομένως κλονίζουν την εμπιστοσύνη του εγκλείστου απέναντι στην αποτελεσματικότητα της θεσμικής οδού για την έννομη προστασία του.

2. Τα “δεινά” του εγκλεισμού

Η εμπειρία του εγκλεισμού πυροδοτεί το επιστημονικό ενδιαφέρον διαχρονικά. Σύμφωνα με τον Goffman (1961), η φυλακή αποτυπώνει έναν “απόλυτο” θεσμό, εντός του οποίου οι έγκλειστοι αποκόπτονται από την υπόλοιπη κοινωνία, εξαναγκαζόμενοι σε έναν θεσμικά καθορισμένο τρόπο ζωής. Ο Goffman συνεχίζει και ερμηνεύει τον εγκλεισμό ως μία μορφή συμβολικής αυτοθανάτωσης (“mortification of the self”), δεδομένου ότι ο φυλακισμένος χάνει την πυρηνική του ταυτότητα, όπως αυτή συντίθεται από όλες τις επιμέρους προσωπικές ιδιότητες που αναλαμβάνονται στον ελεύθερο βίο. Με τη σειρά του ο Sykes (1958) εστιάζει στα “δεινά” του εγκλεισμού (“pains of imprisonment”), ήτοι τις επακόλουθες και ποικίλες στέρησεις (“deprivations”) στις οποίες εξαναγκάζεται ο έγκλειστος, μεταξύ άλλων της ελευθερίας, των σεξουαλικών σχέσεων, της ασφάλειας, της ατομικής παρουσίας, των οικογενειακών και φιλικών δεσμών (Sykes, 1958, σελ. 63-83).

Το εξελισσόμενο ερευνητικό έργο γύρω από την εμπειρία του εγκλεισμού αποτυπώνεται στην επινόηση και θεωρητική εξέλιξη των εννοιών του “βάθους” (“depth”), του “βάρους” (“weight”) και της “στενότητας” (“tightness”), που συνεπάγεται ο βίος εντός της φυλακής. Πρώτος ο Downes (1988) με την έννοια του “βάθους” επιχείρησε να αποτυπώσει την αίσθηση της καταπίεσης και της εισβολής που συνεπάγεται ο εγκλεισμός, ιδίως όπως αυτή αποτυπώνεται στις σχέσεις μεταξύ εγκλείστων, μεταξύ εγκλείστων και υπαλληλικού προσωπικού, καθώς και στην αποτελεσματικότητα των παρεχόμενων ατομικών δικαιωμάτων.

Οι King & McDermott (1995) ακολουθούν το έργο του Downes, προτείνοντας μία εννοιολογική αναθεώρηση του “βάθους” του εγκλεισμού, η οποία κατανοείται μέσα από την παράλληλη εισαγωγή της έννοιας του “βάρους”. Ειδικότερα, η κάθετη και συστηματική επιβολή δύναμης στον κρατούμενο αποτυπώνονται ευκρινέστερα ως στοιχεία “βάρους” παρά “βάθους”. οι δυσκολίες που αποτυπώνονται στην αυστηρότητα και την καταστολή συσσωρεύονται και “καταπλακώνουν” τον έγκλειστο. Αντίθετα, η έννοια του “βάθους” έρχεται να αποτυπώσει την απόσταση που εμφιλοχωρεί μεταξύ του εγκλείστου και

του ελεύθερου βίου, το πόσο μακριά ή κοντά βρίσκεται ο έγγλειστος στις ποιότητες και τους ρυθμούς της ελεύθερης κοινωνίας.

Τις εννοιολογικές αυτές εξελίξεις έρχεται να αναπροσαρμόσει με τη σειρά του ο Crewe (2011) μέσα από το ερευνητικό του έργο σε Βρετανικά σωφρονιστικά καταστήματα. Χωρίς σε καμία περίπτωση να παραμερίζει τον αντίκτυπο του “βάθους” και του “βάρους” στην κατανόηση της επώδυνης εμπειρίας του εγγλεισμού, ο Crewe παρατηρεί ότι το περιεχόμενο των ως άνω εννοιών αδυνατεί να εξηγήσει πλήρως τα δεινά του εγγλεισμού, όπως αυτά έχουν εν μέρει αναθεωρηθεί μέσα από τις θεσμικές αλλαγές στη λειτουργία του σωφρονιστικού συστήματος. Για παράδειγμα, χωρίς να παραμερίζεται η έννοια του βάρους, η παραδοσιακή αίσθηση μίας ευθείας, άμεσης και ωμής καταστολής δεν ανταποκρίνεται απολύτως στην εικόνα των σύγχρονων βρετανικών σωφρονιστικών καταστημάτων.

Εν ολίγοις, ο Crewe (2011) επιχειρηματολογεί όχι υπέρ μίας αναιρέσης των εννοιών του “βάθους” και του “βάρους” στην κατανόηση των δεινών του εγγλεισμού, όσο υπέρ μίας ενημέρωσης και αναπροσαρμογής των ως άνω εννοιών σε ένα σύγχρονο σωφρονιστικό μοντέλο. Ο όρος της “στενότητας” σε αντιδιαστολή με τον όρο της “χαλαρότητας” (“looseness”) είναι καταλυτικός στο πλαίσιο της εννοιολογικής αυτής ενημέρωσης. Για παράδειγμα, ενώ το παραδοσιακό μοντέλο εγγλεισμού διέπεται από μορφές ενός άμεσου και ώμου αυταρχισμού, οι επιταγές συμπεριφοράς που επιβάλλει στους εγγλειστούς είναι λίγες. Με άλλα λόγια, το παραδοσιακό μοντέλο φέρει μικρό “βάρος” πέραν μίας παθητικής αποδοχής της κρατικής καταστολής· ο έγγλειστος δεν παρωθείται σε μία περαιτέρω επίδειξη ορισμένου μοντέλου υποδειγματικής συμπεριφοράς, αλλά αρκεί να αφεθεί στην κρατική δύναμη η όποια και θα διαμορφώσει κυριαρχικά τους - καταρχήν σαφείς και προβλέψιμους - όρους και προνόμια του εγγλεισμού για τους τρόφιμους (Irwin, 2004· Sykes, 1958).

Το παραδοσιακό αυτό μοντέλο δοκιμάζει εν μέρει τα όρια του στα βρετανικά σωφρονιστικά καταστήματα (Crewe, 2011). Σε αντίθεση με το παρελθόν, οι τρόφιμοι δεν υπάγονται τόσο στο βάρος μίας άμεσης και βίαιης καταστολής όσο στο ψυχολογικό βάρος της αυτο-ρύθμισης (Crewe, 2011, σελ. 518-520· Garland, 1997). Η χαλαρότητα που διέπε την επιλογή μίας ορισμένης συμπεριφοράς από τους εγγλειστούς, π.χ. την επιλογή ενός εσωστρεφούς τρόπου επικοινωνίας, ή την ειούσια αποχή από ένα αναμορφωτικό πρόγραμμα, υποκαθιστά σταδιακά μία “στενότητα”, μία πιεστική παρώθηση προς συγκεκριμένες επιλογές συμπεριφοράς, σκέψης και ομιλίας, η οποία συνδέεται αφηρημένα με την παροχή ή την αποστέρηση προνομίων (Crewe, 2011, σελ. 522· Freeman & Seymour, 2010). Με λίγα λόγια, ο τρόφιμος δεν είναι μόνο παθητικός δέκτης ενός αναγκαστικού μοντέλου συμβίωσης αλλά εξαναγκάζεται έμμεσα να αναπτύξει έναν ολοένα ενεργό ρόλο στη διαμόρφωση των ευμενών

προοπτικών του εντός του μοντέλου (Hornqvist, 2010) . Η έννοια του “βάθους” αναπροσαρμόζεται και αυτή μέσα από την στενότητα της αυτο-ρύθμισης: οι έγκλειστοι δεν γνωρίζουν τα ακριβή κριτήρια ερμηνείας της συμπεριφοράς τους, αδυνατούν εν ολίγοις να καταλάβουν τον ιδεότυπο του σωστού εγκλείστου και άρα την εγγύτητα τους σε αυτό το πρότυπο (Crewe, 2011, σελ. 465-466). Αμφιβολίες για το εάν όντως έπρεπε να ειπωθεί ή να διενεργηθεί κάτι ή το πως θα ερμηνευθεί ορισμένη φράση ή ενέργεια από το προσωπικό της φυλακής, αναιρούν μία σαφή εικόνα περί της απόστασης του εγκλείστου από την ελεύθερη κοινωνία (Crewe, 2011, σελ. 522· Freeman & Seymour, 2010).

Η επιστημονική βιβλιογραφία έρχεται να αναλύσει περαιτέρω τα δεινά του εγκλεισμού υπό το πρίσμα (α) των διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ των εγκλείστων, (β) των σχέσεων μεταξύ εγκλείστων και σωφρονιστικών υπαλλήλων και (γ) των υποδομών-παροχών των σωφρονιστικών καταστημάτων.

I. Σχέσεις μεταξύ εγκλείστων

Έντονο επιστημονικό προβληματισμό προκαλεί η χρήση βίας μεταξύ των εγκλείστων, η οποία και αποτελεί βασική πηγή ανασφάλειας για τους τελευταίους. Λαμβανομένων υπόψη μεθοδολογικών δυσχερειών στην μέτρηση της βίας εντός των Αμερικανικών φυλακών, (ικανής να αποτυπώσει και μία επιμέρους εικόνα περί βίας μεταξύ των εγκλείστων) οι Stephan & Karberg (2003) παρατήρησαν μία ανοδική τάση χρήσεως βίας για την περίοδο 1995 έως 2000, ιδίως στις ιδιωτικές φυλακές. Ενδείξεις για αυξημένη χρήση βίας μεταξύ εγκλείστων σε ιδιωτικές φυλακές επαληθεύονται αναφορικά με ιδιωτικά σωφρονιστικά καταστήματα της Αγγλίας και της Ουαλίας. Ειδικότερα, σύμφωνα με συγκριτική μελέτη των Crewe κ.συν. (2014), μεταξύ δημοσίων και ιδιωτικών φυλακών της Αγγλίας και της Ουαλίας, οι έγκλειστοι εντός ιδιωτικών καταστημάτων βιώνουν συναισθήματα νευρωτικού άγχους και ανασφάλειας μπροστά σε ένα ελαστικό έως και απόν, σε ορισμένες περιπτώσεις, υπαλληλικό προσωπικό. Πράγματι, αρκετοί σωφρονιστικοί υπάλληλοι στις ιδιωτικές φυλακές δεν διαθέτουν την απαιτούμενη εργασιακή εμπειρία στην άσκηση σωφρονιστικών καθηκόντων, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να επιβληθούν σε βίαιους κρατούμενους, ενώ σε πολλές περιπτώσεις η αναγκαία παρέμβαση τους προς πρόληψη βίαιων περιστατικών εκλείπει με τη φυσική τους απουσία. Το τίμημα αυτής της συμβολικής αλλά και κυριολεκτικής απουσίας πληρώνουν οι έγκλειστοι οι οποίοι βρίσκονται σε μία ψυχολογικά διαβρωτική επιφυλακή μπροστά στην απρόβλεπτη και ανελεγκτη βία των συγκρατούμένων τους.

Σύμφωνα με την Ricciardelli (2014), κατόπιν διενεργηθείσας έρευνας εντός των σωφρονιστικών καταστημάτων του Καναδά, το συναίσθημα της ανασφάλειας ενώπιον μίας απρόοπτης επίθεσης είναι διάχυτο μεταξύ των εγκλείστων, αφού ανά πάσα στιγμή οι τελευταίοι υποβάλλονται μέσα από αναρίθμητες και συχνά ασήμαντες αφορμές σε άμεσες ή έμμεσες δοκιμασίες απόδειξης του ανδρισμού

και της αρρενωπότητάς τους, το αποτέλεσμα των οποίων θα κρίνει την εξέλιξη της θυματολογικής πορείας του εκάστοτε εγκλείστου στον χρόνο έκτισης της ποινής του. Παράγοντες που εμπνέουν τον σεβασμό και επηρεάζουν θετικά τη στάση των λοιπών εγκλείστων έχουν να κάνουν με τη δυναμική της εξωτερικής εμφάνισης των νεοφερμένων, καθώς και με το ποινικό τους ιστορικό. Σε κάθε περίπτωση, η εμπλοκή σε καυγάδες μετά ασκήσεως φυσικής βίας, έστω και για μία φορά στον συνολικό χρόνο έκτισης της ποινής, συνιστά ένα σύνηθες, ψυχαναγκαστικό στρατηγικό μέσο, προκειμένου να πεισθεί η ομήγυρη για την αρρενωπότητα και άρα την αξία που πρέπει στο εξής να δώσει στον εγκλειστο. Όσον αφορά δέ τα συναισθήματα αλληλεγγύης, αυτά είναι ελάχιστα έως ανύπαρκτα: βοήθεια σε σχέση με κάποιες στοιχειώδεις ανάγκες μπορεί να δοθεί, η ανασφάλεια ωστόσο και ο φόβος της ενέδρας δεν επιτρέπουν βαθύτερους δεσμούς εμπιστοσύνης.

Οι Gooch και Treadwell (2015) ασχολήθηκαν εκτενώς με τη συστηματική και εμπρόθετη παρενόχληση των εγκλείστων από άλλους εγκλειστούς στα βρετανικά καταστήματα νέων, εκφραζόμενη κυρίως μέσα από συνεχή άσκηση λεκτικής ή/και σωματικής βίας, απειλών, εκβιασμών, σεξουαλικών επιθέσεων και κλοπών. Ειδικότερα, η απρόοπτη εκδήλωση βίας εναντίον του προσώπου των εγκλείστων από συγκρατούμενους τους είναι φαινόμενο σύνηθες, συνιστώντας στρατηγικό μηχανισμό ανίχνευσης τυχόν παθητικότητας του δέκτη της επίθεσης, η οποία αυτόματα καταδικάζεται από την κοινότητα των εγκλείστων ως πρόσκληση προς περαιτέρω θυματοποίηση αναγκαία για την συντήρηση της κοινωνικής ιεραρχίας της φυλακής.

Σύμφωνα με τους Walsh & Stohr (2011), οι ηλικιωμένοι εγκλειστοί ως μία αυξανόμενη πληθυσμιακή κατηγορία, τουλάχιστον στις αμερικανικές φυλακές, αποτελούν εύκολους στόχους θυματοποίησης από νεότερους συνεγκλειστούς τους. Ακόμη, περιστατικά βίας εναντίον εγκλείστων δεν αποκλείονται να προέλθουν από περιπτώσεις ψυχικά ασθενών εγκλείστων, για τους οποίους ενδέχεται να μην παρέχεται ικανό προσωπικό επίβλεψης (Walsh & Stohr, 2011, σελ.129).

Ιδιάζουσα μορφή βίας μεταξύ των εγκλείστων συνιστά η σεξουαλική βία. Για παράδειγμα, οι Gooch και Treadwell (2014) συμπεραίνουν ότι η σεξουαλική βία στα βρετανικά καταστήματα νέων συνιστά, αν και σπανιότερα σε σχέση με άλλες μορφές βίας, κατεξοχήν στρατηγικό μέσο πραγμάτωσης μίας εν γένει παρενόχλησης απέναντι σε πιο αδύναμους εγκλειστούς, η οποία εξυπηρετεί μάλλον μία κοινωνική ανάγκη επιβολής και ιεραρχικής επιβεβαίωσης παρά μία ανάγκη σεξουαλικής εκτόνωσης. Αναφορικά με τη χρήση σεξουαλικής βίας στις Αμερικανικές φυλακές, ως ειδικότερη κατηγορία βίας εντός της φυλακής, 4,4% των εγκλείστων έχουν υπάρξει θύματα σεξουαλικής επίθεσης, ωστόσο δεν είναι σαφές ποιο μέρος του ποσοστού αυτού αποτυπώνει χρήση σεξουαλικής βίας από λοιπούς συνεγκλειστούς ή

από σωφρονιστικούς υπαλλήλους (Beck & Harrison, 2010). Σε κάθε περίπτωση, το πρόβλημα της ελλιπούς καταγραφής περιστατικών σεξουαλικής βίας δυσχεραίνει την εκτίμηση της πλήρους έκτασης του προβλήματος (Walsh & Stohr, 2011, σελ. 123). Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί η αυξημένη πιθανότητα κινδύνου για ομοφυλόφιλους, αμφιφυλόφιλους και transgender εγκλείστους, ιδίως στις ανδρικές φυλακές, όπου το πρόταγμα της αρρενωπότητας ενδεχομένως να μην εκφράζει ή και να μην μπορεί να υποστηριχθεί από τις εν λόγω ομάδες (Sexton κ.συν., 2010).

Ιδιαίτερη ανησυχία δημιουργούν τα περιστατικά εξεγέρσεων εκ μέρους των εγκλείστων ως εστίες βίας μεταξύ των τελευταίων. Μεταξύ κάποιων γνωστών παραδειγμάτων, η εξέγερση των εγκλείστων στη φυλακή του New Mexico το 1980 αποτελεί ακραία περίπτωση χρήσης βίας μεταξύ εγκλείστων (Walsh & Stohr, 2011, σελ.123· Useem, 1985· Useem & Kimball, 1991): τρόφιμοι της φυλακής, αφού έστησαν ενέδρα σε σωφρονιστικό υπάλληλο υπηρεσίας, πήραν τα κλειδιά του με αποτέλεσμα να αποκτήσουν πρόσβαση σε όλες τις πτέρυγες και κελιά της φυλακής, μεταξύ των οποίων και σε αυτά όπου είχαν επίτηδες τοποθετηθεί για λόγους ασφαλείας οι σεξουαλικοί δράστες ανηλίκων και οι καταδότες έγκλειστοι. Το αποτέλεσμα ήταν να σημειωθούν αποτρόπαιες επιθέσεις, συμπεριλαμβανομένων ανθρωποκτονιών, εναντίον των τελευταίων αυτών εγκλείστων.

Σε Ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο, η βία μεταξύ των εγκλείστων δεν περνά απαρατήρητη από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Ειδικότερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η απόφαση *Pantea* κατά Ρουμανίας (*Pantea v. Romania*, 2003), στην οποία ο προσφεύγων ισχυρίζεται όχι απλώς την άσκηση φυσικής βίας από τους συγκρατούμενους του, αλλά την άσκηση μίας τέτοιας εξιδιασμένης μορφής σωματικής ή/και ψυχολογικής βίας σε σημείο που να υπάγεται αυτή στην έννοια του “βασανιστηρίου”: ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ότι χτυπήθηκε σοβαρά από τους συνεγκλείστους του, ενώ στην συνέχεια εξαναγκάστηκε από τους τελευταίους να μείνει κάτω από το κρεβάτι του με χειροπέδες για 48 ώρες.

II. Σχέσεις μεταξύ εγκλείστων και προσωπικού

Το ερευνητικό ενδιαφέρον πυροδοτεί εξίσου η επώδυνη εμπειρία του εγκλεισμού, ιδωμένη υπό το φως της σχέσεως μεταξύ εγκλείστων και προσωπικού της φυλακής. Ενδεικτικά, έχουν επισημανθεί φαινόμενα κατάχρησης εξουσίας των σωφρονιστικών υπαλλήλων εναντίον των εγκλείστων, όπως η άρνηση των πρώτων να ανταποκριθούν στα καλέσματα κουδουνιών κινδύνου εκ μέρους των εγκλείστων, αθέμιτες παρεμβάσεις στην αλληλογραφία των κρατουμένων, ή η διατήρηση ανοιχτών των λαμπτήρων εντός των

κελιών κατά τη διάρκεια της νύχτας (Scruton κ.συν., 1991). Ένα βασικό ερευνητικό πόρισμα περί της καταχρηστικής αυτής συμπεριφοράς είναι η έλλειψη λογοδοσίας του προσωπικού αναφορικά με αποφάσεις που έχουν ληφθεί και λοιπές πρακτικές οι οποίες αναπτύσσουν συνέπειες στον βίο των εγκλείστων (Cohen and Taylor, 1978· King and McDermott, 1990). Σύμφωνα με τον Crewe (2011), πρακτικές κακομεταχείρισης των εγκλείστων εκ μέρους σωφρονιστικών υπαλλήλων αναφορικά με Βρετανικές φυλακές εντοπίζονται πέραν των ομολογιών των ιδίων των εγκλείστων και στις αναφορές προϊσταμένων προσώπων στην διοίκηση των φυλακών. Ακόμη, οι Wolff κ.συν. (2006) εξέτασαν το φαινόμενο χρήσης σεξουαλικής βίας εκ μέρους των σωφρονιστικών υπαλλήλων και εναντίον των εγκλείστων σε Αμερικανικά σωφρονιστικά καταστήματα, παρατηρώντας μεγαλύτερη συχνότητα του προβλήματος σε ανδρικές φυλακές.

Σε αυτό το σημείο, ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η ερευνητική συμβολή του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη, στο πλαίσιο της ειδικότερης αποστολής του στην Βοσνία- Ερζεγοβίνη το 2011 (Organization for Security and Co-Operation in Europe- Mission to Bosnia and Herzegovina, 2011). Βασισμένη κατεξοχήν σε ομολογίες των εγκλείστων, η εν λόγω έρευνα έδειξε ότι το 1/4 του ανδρικού πληθυσμού του εν λόγω σωφρονιστικού καταστήματος παραδέχθηκε ότι υπήρξε θύμα δυσμενούς μεταχείρισης. Η έρευνα έδειξε ακόμη τον ρόλο τοπικών παραγόντων στη διαχείριση των εγκλείστων από το υπαλληλικό προσωπικό. Έγκλειστοι, οι οποίοι διέμεναν προ της φυλάκισής τους στην περιοχή όπου εδράζει το σωφρονιστικό κατάστημα, απολαμβάνουν καλύτερη μεταχείριση από τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους συγκριτικά με εγκλείστους διαφορετικής προηγούμενης διαμονής, λόγω της κοινής τοπικής καταγωγής και του άτυπου κοινωνικού ελέγχου εκ μέρους των συγγενών του εγκλείστου προς τον υπάλληλο. Διακρίσεις με βάση την εθνικότητα ήταν επίσης συχνές, πυροδοτούσες σύμφωνα με τις ομολογίες εγκλείστων όχι μόνο την επιθετικότητα του υπαλληλικού προσωπικού αλλά και των λοιπών εγκλείστων. Περιεχόμενο ομολογιών υπήρξαν περιπτώσεις βαριάς σωματικής βλάβης με θύτες τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους, οι οποίες έλαβαν χώρα σε σημεία εντός φυλακής μη υποκείμενα σε συστήματα παρακολούθησης και αφότου είχε αποχωρήσει από το κατάστημα το διευθυντικό προσωπικό.

Ακόμη, οι εξεγέρσεις εντός φυλακών αποκτούν ερευνητικό ενδιαφέρον και από την οπτική άσκησης βίας από πλευράς του σωφρονιστικού προσωπικού. Ενδεικτικά αναφέρεται η εξέγερση στην φυλακή Attica της Νέας Υόρκης, το 1971: η βίαιη εξέγερση των εγκλείστων κατεστάλη με δυσανάλογα βίαιο τρόπο εκ μέρους αστυνομικού και σωφρονιστικού προσωπικού, μέλη των οποίων, κατόπιν ιεραρχικά ανωτέρων εντολών, άρχισαν να πυροβολούν αδιακρίτως τους εξεγερθέντες εγκλείστους και τους ομήρους τους,

σκοτώνοντας 29 εγκλείστους και τραυματίζοντας άλλους 80 (Walsh & Stohr, 2011, σελ.124-125· Useem & Kimball, 1989).

Σε Ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου επανειλημμένα καταδίκασε κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης για συμπεριφορά υπαλληλικού προσωπικού σωφρονιστικών καταστημάτων, η οποία έπληξε τα απαραβίαστα δικαιώματα της ζωής και της αξιοπρέπειας των εγκλείστων. Ενδεικτικά παραδείγματα αποτελούν η υπόθεση *Peker* κατά Τουρκίας (*Peker v. Turkey*, 2011) κατά την οποία λόγω ελλιπούς διερεύνησης και μη αποτελεσματικής ανακριτικής διαδικασίας, δεν αποκλείστηκε το ενδεχόμενο αδικαιολόγητου πυροβολισμού ενός εγκλείστου από σωφρονιστικό υπάλληλο· η υπόθεση *Saoud* εναντίον Γαλλίας (*SAOUD v. France*, 2007), σύμφωνα με την οποία συλληφθείς άνδρας, τελών σε διαταραχή της ψυχικής του συνείδησης, όντας δεμένος με χειροπέδες, πέθανε από ασφυξία λόγω χρήσης μίας συγκεκριμένης τεχνικής ακινητοποίησης εκ μέρους των σωφρονιστικών υπαλλήλων· η υπόθεση *Van der Ven* κατά Ολλανδίας (*Van der Ven v. the Netherlands*, 2003), σύμφωνα με την οποία το Δικαστήριο έκρινε τη στοιχειοθέτηση παραβίασης αξιοπρεπούς διαβίωσης εγκλείστου, ο οποίος υποβαλλόταν για λόγους ασφαλείας και για χρονικό διάστημα τριών ετών εβδομαδιαίως σε πρακτική ολικού σωματικού ελέγχου, ενώ παρακολουθούνταν ήδη σε σημαντικό βαθμό από συστήματα παρακολούθησης.

Σύμφωνα με το ερευνητικό έργο του Crewe (2011) στην επώδυνη εμπειρία του εγκλεισμού στο Βρετανικό σωφρονιστικό σύστημα, τα “δεινά” του εγκλεισμού που προκαλούνται από την συμπεριφορά του υπαλληλικού προσωπικού δεν περιορίζονται μόνο στις προαναφερθείσες περιπτώσεις κατάφωρης παραβίασης του καθήκοντος επιμέλειας εκ μέρους των υπαλλήλων. Αντίθετα, η έννοια των δεινών που προκαλούνται από το υπαλληλικό προσωπικό είναι δυναμική και το περιεχόμενο της αποτελεί το απότοκο των νέων θεσμικών εξελίξεων στις συνθήκες έκτισης της ποινής και στον ρόλο των σωφρονιστικών υπαλλήλων στην φυλακή του σήμερα.

Ειδικότερα, ο Crewe (2011), βασιζόμενος σε πορίσματα παλαιότερων ερευνών, επιχειρηματολογεί εμπειρικά για μία υποχώρηση - αλλά σε καμία περίπτωση εξαφάνιση - κατάφωρων μορφών καταχρηστικής συμπεριφοράς μπροστά σε μία ενδεχόμενη κατάχρηση ψυχολογικής εξουσίας εναντίον των εγκλείστων. Ειδική αναφορά γίνεται στην αναδόμηση του Βρετανικού σωφρονιστικού συστήματος, σύμφωνα με την οποία το υπαλληλικό προσωπικό διαθέτει μία αυξανόμενη διακριτική ευχέρεια στη λήψη αποφάσεων αναφορικά με τον υπολειπόμενο χρόνο έκτισης της ποινής και τη χορήγηση προνομίων σε περιπτώσεις καλής διαγωγής. Κρίσιμο γνώρισμα των αποφάσεων αυτών είναι η συνεχής και ευμετάβλητη ψυχολογική και συμπεριφορική αξιολόγηση των εγκλείστων με βάση ομοιόμορφα και

προκαθορισμένα κριτήρια ομαλής ή παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς. Κάθε άλλο παρά εφησυχασμένοι, οι έγκλειστοι εκλαμβάνουν την συμπεριφορά του αξιολογούντος προσωπικού συχνά ως απρόβλεπτη και ασυνεπή. Εύλογες και ξεκάθαρες ερωτήσεις αναφορικά με τον υπολειπόμενο χρόνο ποινής ή σχετικά με κανόνες καλής διαγωγής συνοδεύονται από αόριστες και αντιφατικές απαντήσεις. Τα νέα “δαινά” της ασάφειας έρχονται να συναντήσουν τον απρόσωπο και απρόσιτο γραφειοκρατικό χαρακτήρα της φυλακής, ο οποίος έχει υποκαταστήσει την άλλοτε θεσμικά επιτρεπόμενη σωματική βία με τη “βία της πένας” : το μέλλον και η ψυχική ακεραιότητα των εγκλείστων εξαρτάται από τις - όχι πάντα ενημερωμένες - αξιολογήσεις των υπαλλήλων και των ψυχολόγων της φυλακής.

III. Υπερπληθυσμός, υποδομές και παροχές του σωφρονιστικού συστήματος

Τρίτη πηγή επιστημονικού ενδιαφέροντος αναφορικά με τα “δαινά” του εγκλεισμού συνιστούν οι συνθήκες υπερπληθυσμού, οι υλικές υποδομές και οι υγειονομικές παροχές του σωφρονιστικού συστήματος. Ως γενικότερη παρατήρηση, ελλείψεις υποδομές και παροχές του σωφρονιστικού συστήματος αποτελούν βασικό χαρακτηριστικό στις φυλακές Νοτίων κρατών συγκριτικά με αυτές της Δυτικής Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής (Drake κ.συν. 2015, σελ. 928). Ειδικότερα, η εμπειρία του εγκλεισμού αποκτά επιπλέον βάρος υπό συνθήκες υπερπληθυσμού. Το 2009 (Walsh & Stohr, 2011, σελ. 109), οι ΗΠΑ αποτελούν την πρώτη χώρα του Δυτικού κόσμου σε ποσοστά υπερπληθυσμού, με 748 στους 100,000 κατοίκους να είναι έγκλειστοι σε κάποιο σωφρονιστικό κατάστημα. Σύμφωνα με τους Κουλούρη και Αλοσκόφη (2013), όσον αφορά την Ελλάδα, η εισροή των εγκλείστων αυξήθηκε το 2013 σε ποσοστό 300%. Ακόμη, στον Κορυδαλλό, πέντε (5) άτομα συστεγάζονται συχνά σε κελί έκτασης 9,5 τετραγωνικών μέτρων, ενώ στο σωφρονιστικό κατάστημα Δομοικού τέσσερα (4) άτομα συστεγάζονται σε κελιά έκτασης 13 τετραγωνικών μέτρων. Το πρόβλημα του υπερπληθυσμού που επικρατεί στις ελληνικές φυλακές είναι χρόνιο, ενώ το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έσπευσε ήδη από το 2001 στην υπόθεση *Peers κατά Ελλάδος (PEERS v. Greece, 2001)* να καταδικάσει το ελληνικό κράτος, όταν αποδείχθηκε ότι έγκλειστος, συστεγασμένος μαζί με άλλον κρατούμενο σε κελί σχεδιασμένο για ένα άτομο, ήταν υποχρεωμένος να μείνει περιορισμένος στο κρεβάτι του για χρονικό διάστημα τουλάχιστον εικοσιτεσσάρων ωρών, χωρίς εξαερισμό ή παράθυρο, κάνοντας αναγκαστικά χρήση της εντός του κελιού τουαλέτας ενώπιον του συγκατοίκου του.

Η κατασκευαστική και χωρική ανεπάρκεια των σωφρονιστικών καταστημάτων, ανεξαρτήτως συνθηκών υπερπληθυσμού, εντείνει εξίσου την επώδυνη αίσθηση του εγκλεισμού. Σύμφωνα με μελέτη των Wahidin & Ardley (2008), σε πολλά βρετανικά καταστήματα γυναικών παρατηρήθηκε ότι οι ηλικιωμένες

γυναίκες δεν είναι σε θέση να χρησιμοποιούν με ευχέρεια τις στενές, κατασκευασμένες υπό τα πρότυπα ανδρικών φυλακών, σκάλες, στις οποίες με ταχύτητα κατεβαίνουν και ανεβαίνουν άλλες γυναίκες έγκλειστοι. Σε θεσμικό επίπεδο, αξιοσημείωτη είναι η καταδικαστική απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστήριου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου κατά της Ρωσίας στην υπόθεση *Mamedova (Mamedova v. Russia, 2006)*, όπου έγκλειστη είχε 2 τετραγωνικά μέτρα διαθέσιμο χώρο εντός κελιού, ενώ για διάστημα πλέον του έτους ήταν περιορισμένη στο κελί της εκτός από μία ώρα εξωτερικής γυμναστικής καθημερινώς. Η απουσία επαρκών συστημάτων ειδοποίησης και ενεργοποίησης συναγερμού εκ μέρους των εγκλείστων συνιστά μία εξίσου βασική έλλειψη. Λόγω της δομική αυτής ανεπάρκειας, τέσσερεις έγκλειστοι στον Κορυδαλλό κήκλαν ζωντανό εντός θαλάμου, όταν τον Μάρτιο του 2006, περί τα μεσάνυχτα, το κελί τους έπιασε φωτιά (Κουλούρης & Αλοσκόφης, 2013, σελ. 19).

Ελλιπείς παροχές σε επίπεδο υγειονομικής περίθαλψης συμβάλλουν με τη σειρά τους στον επώδυνο χαρακτήρα του εγκλεισμού. Σύμφωνα με τους Wahidin & Ardley (2008), σε βρετανικά καταστήματα κράτησης οι συνθήκες υγιεινής και ιατρικής περίθαλψης είναι απογοητευτικές, ενώ σε κάποιες φυλακές της Βρετανίας επικρατεί αδιαφορία αναφορικά με την απώλεια μαιευτικών μονάδων. Σε πολλά καταστήματα γυναικών παρατηρήθηκε επίσης ότι οι ασθενείς ηλικιωμένες γυναίκες είναι υποχρεωμένες να τηρήσουν πλήρη παθητική στάση, περιοριζόμενες στο κελί τους μέχρι την ανάρρωσή τους. Στις ΗΠΑ, τις μεγαλύτερες ανάγκες υγειονομικής περίθαλψης παρουσιάζουν οι γυναίκες και οι ηλικιωμένοι έγκλειστοι (Walsh & Stohr, 2011, σελ. 128). Ωστόσο, οι υγειονομικές παροχές διαφέρουν ανά πολιτεία, ενώ σε κάθε περίπτωση δεν ξεπερνούν ένα ελάχιστο όριο περίθαλψης και φροντίδας (Walsh & Stohr, 2011, σελ. 128). Ως γενικότερη παρατήρηση, η παροχή (κατασταλτικής) φαρμακευτικής αγωγής επικρατεί των προληπτικών ιατρικών εξετάσεων (Walsh & Stohr, 2011, σελ. 128). Σύμφωνα με στοιχεία του 2013, στην Ελλάδα, αντί μόνιμου ιατρικού προσωπικού εντός της φυλακής, ικανό να παρεμβαίνει άμεσα, διενεργούνται ιατρικές επισκέψεις, η διαδικασία δέ της μεταφοράς έγκλειστου ασθενή σε νοσοκομειακές μονάδες είναι χρονοβόρα, με συνέπεια την μη αποτελεσματική προστασία της ευάλωτης θέσης τους (Κουλούρης & Αλοσκόφης, 2013, σελ. 32-35).

Ειδική κατηγορία εγκλείστων ασθενών αποτελούν οι ψυχικά νοσούντες, οι οποίοι στο Αμερικανικό σωφρονιστικό σύστημα έρχονται αντιμέτωποι τόσο με περικοπές κατάλληλου υγειονομικού εξοπλισμού όσο και προσωπικού (Walsh & Stohr, 2011, σελ. 128-129). Μεταξύ των κυριότερων δυσκολιών σχετικά με την εν λόγω ομάδα βρίσκονται αυτές που αφορούν την διάγνωση τους, καθώς και τις συμπεριφορικές τους συνήθειες εντός φυλακής (Slate & Johnson, 2008). Ειδική αναφορά σε αυτό το σημείο αξίζει και για τους transgender εγκλείστους, οι οποίοι αναγκάζονται συχνά ενόψει του εγκλεισμού τους να

διακόψουν φαρμακευτική ορμονολογική αγωγή, η οποία δεν καλύπτεται από το υγειονομικό σύστημα της φυλακής (Walsh & Stohr, 2011, σελ. 130).

Σε θεσμικό επίπεδο, χαρακτηριστική είναι η καταδικαστική απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου στην υπόθεση *Mc Glinchey και άλλοι κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (*Mc Glinchey and Others v. United Kingdom*, 2003), σύμφωνα με την οποία βρετανικές σωφρονιστικές αρχές απέτυχαν να παράσχουν ακριβή και αποτελεσματική υγειονομική περίθαλψη, προκειμένου να αποτρέψουν τη συνεχόμενη απώλεια βάρους της προσφεύγουσας· αλλά και η υπόθεση *Ostrovai κατά Μολδαβίας* (*Ostrovai v. Moldova*, 2005), κατά την οποία ο αιτών, πάσχων από άσθμα διέμενε σε κελί με εγγλείστους στους οποίους ήταν επιτρεπτό το κάπνισμα, παρόλο που το υπαλληλικό προσωπικό γνώριζε την ασθένεια του αιτούντος.

3. Οι άτυποι κανόνες της φυλακής

Ορμώμενοι από ένα περιοριστικό, αλλά και δυνητικά επικίνδυνο για τα ζωτικά τους συμφέροντα πλαίσιο, οι έγκλειστοι αποκτούν έναν συνδιαμορφωτικό ρόλο στη διάπλαση των κανόνων διαβίωσης τους, δίπλα στο ρόλο της κρατικής μηχανής (Ricciardelli, 2015· Sykes, 1958). Η παράλληλη ρύθμιση του βίου των εγκλειστών από τους ίδιους τους εγκλείστους βρίσκει την έκφραση της στους άγραφους κανόνες της φυλακής (Καρδαρά, 2016· Ricciardeli, 2015· Sykes, 1958). Εκτός από ένα αναγκαστικό προϊόν προσαρμογής στα “δεινά” του εγκλεισμού (Sykes 1958), οι άγραφοι αυτοί κανόνες έχουν χαρακτηριστεί ως μία δεοντική δομή, η οποία βοηθά τους εγκλείστους να διαχειριστούν ομαλότερα την αποκοπή τους από τον υπόλοιπο κόσμο (Ricciardeli, 2015).

Το ποιόν, οι γενεσιουργοί λόγοι, η διαχρονικότητα και ο διατοπικός χαρακτήρας των άγραφων κανόνων της φυλακής έχουν πυροδοτήσει έντονο επιστημονικό ενδιαφέρον. Σύμφωνα με τον Wellford (1967), οι κανόνες αυτοί συνιστούν το δεοντικό προϊόν μίας διαχρονικής αντίδρασης εναντίον του θεσμοθετημένου σωφρονιστικού πλαισίου εις μέρους των εγκλειστών. Οι Sykes και Messinger (1960), αλλά και πιο πρόσφατα η Ricciardeli (2015) και η Καρδαρά (2016) διαβλέπουν δεοντικές σταθερές στον κώδικα των εγκλειστών, ήτοι πυρηνικούς κανόνες, διαπνεόμενους από θεμελιώδεις ηθικές αξιολογήσεις και παραστάσεις των φυλακισμένων σχετικά με την εμπειρία του εγκλεισμού. Ωστόσο, δομικές και θεσμικές διαφορές ανά τύπο σωφρονιστικού καταστήματος, σε συνδυασμό με την διαφορετικότητα των ίδιων των

εγκλείστων ως αυτοτελών προσώπων με μοναδικές εμπειρίες, καθιστά τους κανόνες της φυλακής ένα εξίσου δυναμικό προϊόν, ο ευμετάβλητος χαρακτήρας του οποίου δεν μπορεί να αγνοηθεί (Ricciardeli, 2015· Sparks et al. 1996· Lahm, 2008· Crewe, 2009· Καρδαρά, 2016).

Ανεξαρτήτως των γενεσιουργών λόγων και του χαρακτήρα των άγραφων κανόνων της φυλακής, η συνύπαρξη των τελευταίων με τους νόμους του κράτους συνιστά εκ του αποτελέσματος ένα φαινόμενο “νομικού πλουραλισμού” : εντός ενός ορισμένου κοινωνικού πλαισίου, εδώ της φυλακής, συνυπάρχουν, άλλοτε αρμονικά και άλλοτε συγκρουσιακά, δύο διαφορετικά κανονιστικά πεδία (Merry, 1988, σελ. 870). Ο όρος “νομικός” δεν ταυτίζεται εδώ με τους νόμους του Κράτους, την έννομη τάξη· αντίθετα, η χρήση της λέξης “νομικός” υποδηλώνει την λειτουργία της κανονιστικότητας, της δεοντικής κατασκευής, η οποία εκφεύγει στενών συλλήψεων περί κρατικών νόμων και καθεστηκυίας τάξης (Merry, 1988· Henry, 1983). Για παράδειγμα, ο Pospisil (1971) παραθέτει παραδείγματα εναλλακτικών πεδίων τα οποία, δίπλα στους κρατικούς κανόνες δικαίου, παράγουν τους δικούς τους κανόνες, όπως η οικογένεια ή οι εργασιακές ομάδες.

Ως εκπρόσωπος του νεότερου ρεύματος στην θεωρία του νομικού πλουραλισμού, η Moore συνέβαλε καταλυτικά στην κατανόηση της συνύπαρξης διαφορετικών κανονιστικών πλαισίων μέσα από την έννοια του “ημιαυτόνομου κοινωνικού πεδίου”:

το ημιαυτόνομο κοινωνικό πεδίο διαθέτει κανονιστικές δυνατότητες, και τα μέσα να προικαλέσει ή να επιβάλλει συμμόρφωση· αλλά είναι παράλληλα ευρισκόμενο σε ένα ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο, το οποίο [πλαίσιο] μπορεί και, εν τοις πράγματι επηρεάζει και εισβάλλει σε αυτό [στο ημιαυτόνομο κοινωνικό πεδίο], κάποιες φορές σε πρόσκληση των κοινωνιών [του ημιαυτόνομου κοινωνικού πεδίου], κάποιες φορές αυτεπαγγέλτως (Moore, 1971, p. 107).

Η φυλακή μαζί με τους άγραφους κανόνες των εγκλείστων μπορούν συνεπώς να κατανοηθούν ως ένα ημιαυτόνομο κοινωνικό πεδίο, το οποίο αναπτύσσει την δραστηριότητα του εντός του ευρύτερου, θεσμοθετημένου σωφρονιστικού πεδίου (Moore, 1971· Clemmer, 1940). Τα δύο πεδία αλληλεπιδρούν τόσο ανεκτικά, με το δεύτερο να μην επεμβαίνει ή να μην μπορεί να ελέγξει τις κανονιστικές δυνατότητες του πρώτου, όσο και συγκρουσιακά, με το δεύτερο να διεισδύει ή να ανατρέπει την κανονιστική δράση του πρώτου.

Σε αυτό το σημείο, αξίζει μία ενδεικτική αναφορά σε ορισμένες κανονιστικές σταθερές του εν λόγω ημιαυτόνομου κοινωνικού πεδίου, οι οποίες έχουν καταγραφεί διαχρονικά (Ricciardeli, 2015· Sykes, 1958), ενώ επιπροσθέτως διαθέτουν θεωρητική - τουλάχιστον - αξία για την κατανόηση της εμπειρίας

του εγκλεισμού στην Ελλάδα (Καρδαρά, 2016). Πιο συγκεκριμένα, οι εν λόγω κανόνες αποτυπώνονται ως εξής:

I. *“Απαγορεύεται να καταδώσεις συγκρατούμενό σου, καθώς και να διατηρείς φιλικές σχέσεις με το υπαλληλικό προσωπικό της φυλακής”.*

Πρόκειται για έναν κανόνα με διαχρονική αξία (Sykes, 1958), ο οποίος επιτάσσει την αποχή του εγκλείστου από άμεση καταδοτική συμπεριφορά εναντίον συνεγκλείστων του ενώπιον των αρχών της φυλακής. Τόσο ισχυρή είναι η απαγόρευση αυτή, ώστε ακόμη και εγκλείστοι τραυματισμένοι από πράξεις συνεγκλείστων τους, οφείλουν να απέχουν καταρχήν από την αναζήτηση περίθαλψης από το προσωπικό της φυλακής (Ricciardeli, 2015· Καρδαρά, 2016). Ο κανόνας συνεχίζει με την επιπρόσθετη επιταγή της αποχής του εγκλείστου από την συντήρηση σχέσεων με το υπαλληλικό προσωπικό της φυλακής (Ricciardeli, 2015· Καρδαρά, 2016). Η καταστρατήγηση της πρόσθετης αυτής επιταγής ερμηνεύεται ως ένδειξη επικείμενης καταδοτικής συμπεριφοράς.

II. *“Απαγορεύεται να ασχολείσαι με υποθέσεις έτερων συγκρατουμένων που δεν σε αφορούν”.*

Ο κανόνας αυτός απαγορεύει στον εγκλείστο να αναμιγνύεται, να συζητά και να παρεμβαίνει στην εν γένει ιδιωτικότητα (Irwin, 1970), καθώς και στις προσωπικές συνδιαλλαγές που αφορούν τους έτερους συνεγκλείστους, ακόμη και αν οι τελευταίες θέτουν σε κίνδυνο την υγεία των τελευταίων (Ricciardeli, 2015). Ο κανόνας απαιτεί, ακόμη και σε ακραίες περιπτώσεις μαρτυρίας βίαιων - ακόμη και θανατηφόρων-περιστατικών μεταξύ εγκλείστων, την τήρηση σιωπής (Καρδαρά, 2016).

III. *“Πρέπει να δείχνεις ότι δεν φοβάσαι, ότι είσαι σκληρός”.*

Παράγωγες επιταγές του κανόνα αυτού είναι η επίδειξη σκληρότητας και αυτοπεποίθησης μετά της υιοθέτησης της ανάλογης γλώσσας του σώματος, η αυστηρή αποτροπή επίδειξης θηλυπροπούς συμπεριφοράς ή μαλθακότητας, καθώς και η εσκεμμένη – αν και όχι πάντα πρόθυμη - συμμετοχή σε σωματικές διαπλοκές (Sykes, 1957; Ricciardelli, 2015, Καρδαρά, 2016). Σύμφωνα με (πρώην) εγκλείστους σωφρονιστικών καταστημάτων του Καναδά, η εμπλοκή σε έναν σοβαρό καυγά, με κίνδυνο τραυματισμού έστω και για μία φορά στο πλαίσιο της έκτισης της ποινής συνιστά πηγή σεβασμού από τους λοιπούς εγκλείστους και μειώνει τον κίνδυνο μελλοντικής τους θυματοποίησης (Ricciardelli, 2015).

Χωρίς να παραβλέπονται οι ως άνω κανονιστικές σταθερές, δεν σημαίνει ότι οι αξιολογήσεις που αυτές εκφράζουν παραμένουν αναλλοίωτες στον χρόνο. Για παράδειγμα, η Ricciardelli (2015) δείχνει πειστικά πως παλαιότερες επιστημονικές απόψεις αναφορικά με τις αξιολογήσεις διαχρονικών άγραφων κανόνων (Sykes and Messinger, 1960· Winfree κ.συν., 2002· Irwin, 1970) δεν ανταποκρίνονται πλήρως στη σύγχρονη πραγματικότητα των εγκλείστων εντός канаδικών σωφρονιστικών καταστημάτων. Για παράδειγμα, επιστημονικές εξηγήσεις περί προταγμάτων κοινωνικής αλληλεγγύης μεταξύ των εγκλείστων, περί της αυτοτελούς σημασίας της ιδιωτικότητας και της ατάραχης συμπεριφοράς, ακόμη και περί της πηγαίας έκφρασης αρρενωπότητας, δεν ανταποκρίνονται στη σύγχρονη εμπειρία της φυλακής. Αντίθετα, οι κατά τα άλλα διαχρονικά σταθερές εξωτερικεύσεις των κανόνων, διαπνέονται σύμφωνα με τη Ricciardelli από μία προσκόλληση των εγκλείστων στην διαχείριση και ελαχιστοποίηση του κινδύνου εναντίον των ζωτικών τους συμφερόντων. Το πρόταγμα της κοινωνικής αλληλεγγύης παραβλέπεται ως ρομαντικό σε σχέση με την αξία της αυτοπροστασίας, όπως αυτή επιδιώκεται με την εργαλειώδη τήρηση κανονιστικών συμπεριφορών και όχι με την παράλληλη πεποίθηση ότι οι εν λόγω συμπεριφορές διαθέτουν κάποιου είδους κοινωνική αυταξία.

Οι άγραφοι κανόνες της φυλακής ερμηνεύονται επομένως, τόσο ως μερικές προεκτάσεις του παρελθόντος, όσο και ως καθρέπτες μίας κοινωνίας, οι ηθικές αξιολογήσεις και οι προτεραιότητες της οποίας αλλάζουν (Gee, 2011, σελ.. 16, 37). Δυστυχώς, δεν μπορεί να αγνοηθεί η ασυμμετρία παραγωγής σχετικού υλικού μεταξύ ανδρικών και γυναικείων φυλακών ανά τον κόσμο, χωρίς βέβαια να παραμερίζεται το έργο ερευνητών που επιχειρεί να φωτίσει το ποιόν των άγραφων κανόνων μεταξύ φυλακισμένων γυναικών (Καρδαρά, 2016· Ward & Kassebaum, 1965).

4. Η γλώσσα ως βασικός πυλώνας εξωτερίκευσης του κανονιστικού συστήματος της φυλακής

Πώς μπορεί ένας εξωτερικός παρατηρητής να γίνει μάρτυρας του ημοαυτόνομου κανονιστικού πεδίου της φυλακής; Πώς μπορεί να αντιληφθεί κάποιος πρακτικά την ενεργοποίηση μίας κανονιστικής επιταγής, απαγόρευσης ή επιβράβευσης μεταξύ των εγκλείστων, όταν οι κανόνες της φυλακής είναι άγραφοι;

Προς μία σταδιακή προσέγγιση των ως άνω ερωτημάτων, η παρούσα μελέτη κατανοεί καταρχάς τους κανόνες της φυλακής ως ένα δεοντικό σύστημα προσώπων, ρόλων, διυποκειμενικών σχέσεων,

(δια)δράσεων και συμβόλων με νόημα (Gee, 2011, σελ. 35). Βασική ιδιότητα της συστημικής αυτής οπτικής είναι η “αναγνωρισιμότητα” (“recognition”): η εξωτερίευση (ή και η παράλειψη εξωτερίευσης) μίας ορισμένης (δια)δράσης, σχέσης, ρόλου ή συμβόλου λειτουργεί ως σημείο αναγνωρίσεως του εν λόγω κανονιστικού συστήματος: αντίστροφα, όταν η (μη) εξωτερίευση ορισμένης (δια)δράσης, σχέσης, ρόλου ή συμβόλου δεν αναγνωρίζεται ως χαρακτηριστικό του κανονιστικού συστήματος, σημαίνει ότι η πρώτη βρίσκεται εκτός του νοηματικού πλαισίου που καθιερώνεται με το κανονιστικό σύστημα (Gee, 2011, σελ. 34· Butler, 1997, σελ. 5). Συνεπώς, η αναγνωρισιμότητα επιτελεί διττό ρόλο: αφενός συνιστά απτή απόδειξη ύπαρξης του κανονιστικού συστήματος; αφετέρου επιβεβαιώνει και αναπαράγει κάθε φορά την ύπαρξη του κανονιστικού συστήματος (Gee, 2011, σελ. 37· Foucault, 1972, σελ. 100). Έλλογη προϋπόθεση της αναγνωρισιμότητας είναι η τήρηση ενός ελάχιστου δυαδικού σχήματος, το οποίο προϋποθέτει έναν πομπό και έναν δέκτη (Gee, 2011, σελ. 37). Με άλλα λόγια δεν υφίσταται αναγνωρισιμότητα και κατ’ επέκταση κανονιστικό σύστημα υπό την άνω έννοια, χωρίς ένα minimum διανθρώπινης επικοινωνίας.

Το νόημα εκάστοτε κανονιστικού συστήματος εκπηγάζει από την οργάνωση των συστατικών του στοιχείων, ήτοι προσώπων, σχέσεων, (δια) δράσεων και συμβόλων, με συγκεκριμένους -όχι με οποιουδήποτε - τρόπους (Scheurich, 1997· Butler, 1997). Το κάθε σύστημα οργάνωσης διεκδικεί τη μοναδικότητα στον τρόπο με τον οποίο ταξινομεί και συσχετίζει τις δομικές του αυτές μονάδες, στο πλαίσιο διατήρησης της αναγνωρισιμότητας και κατά συνέπεια της διακριτότητας του από άλλα συστήματα (Foucault, 1972· Butler, 1997). Σύμφωνα με τον Foucault (1980), τα πρόσωπα ενός κανονιστικού συστήματος ταξινομούνται ανάλογα με τη συμπεριφορά τους σε συγκεκριμένες κοινωνικές θέσεις, ρόλους και ιεραρχικά κλιμάκια: η δε αυτή τοποθέτηση είναι συνυφασμένη με σειρά ενεργειών από και προς τα πρόσωπα αυτά, οι οποίες συμβάλλουν στην συνειδητοποίηση, εμπέδωση και αναπαραγωγή των θέσεων αυτών τόσο από τα πρόσωπα που τις καταλαμβάνουν όσο και από τρίτους. Με άλλα λόγια, οι ρόλοι και οι δράσεις που μαρτυρούνται μεταξύ των τροφίμων του ημιαυτόνομου κοινωνικού πεδίου της φυλακής είναι συνυποδηλωτικά του νοήματος που επικοινωνούν οι κανόνες του (Gee, 2011, σελ. 121)

Η ειδοποιός διαφορά ενός οποιουδήποτε συστήματος με στόχο την επικοινωνία συγκεκριμένου νοήματος και ενός κανονιστικού συστήματος (εδώ του ημιαυτόνομου κοινωνικού πεδίου της φυλακής), είναι ότι στη δεύτερη περίπτωση το νόημα είναι προϊόν αυθεντίας, η δέ υιοθέτηση του δεν αποτελεί ζήτημα επιλογής αλλά επιβολής (Lynggaard, 2019, σελ. 38-39· Clemmer, 1940). Ειδικότερα, η υποχρεωτική συμμόρφωση με το νόημα ενός κανονιστικού συστήματος, ήτοι με την ταξινόμηση

προσώπων και δράσεων που αυτό επιφέρει, διασφαλίζεται μέσω της επιτήρησης των μελών του συστήματος, σε συνδυασμό με πρόβλεψη κυρώσεων και επιβραβεύσεων για (μη) προσήμουσα συμπεριφορά τους (Lynggaard, 2019, σελ. 38-39· Ricciardelli, 2015).

Το ερώτημα ωστόσο παραμένει: πώς γνωστοποιούνται και εντοπίζονται οι άγραφοι κανόνες του εν λόγω δεοντικού συστήματος; Πώς επικοινωνείται αυτή η μοναδική ταξινόμηση προσώπων και δράσεων, η τήρηση της οποίας συνοδεύεται από κυρώσεις και επιβραβεύσεις; Πώς εν τοις πράγμασι λαμβάνει χώρα η αναγνωρισιμότητα των άγραφων κανόνων της φυλακής;

Όπως ήδη αναφέρθηκε, η αναγνωρισιμότητα του κανονιστικού συστήματος της φυλακής προϋποθέτει την εξωτερική ορισμένης δράσης, σχέσης ή συμβόλου, η οποία αντίστοιχα ταυτοποιείται ως εγγενές στοιχείο του νόηματος που καθιερώνεται με το κανονιστικό σύστημα. Με άλλα λόγια, ο κανόνας καθρεφτίζεται, αποτυπώνεται στη συμπεριφορά των εγκλείστων και στις καθημερινές τους συναλλαγές. Για παράδειγμα, ο ξυλοδαρμός ενός εγκλείστου από συνεγκλείστους του είναι μία ενέργεια με κανονιστικό νόημα, συνιστά μία δράση, η οποία πιθανότατα αποτυπώνει μία κύρωση (Ricciardelli, 2015). Αντίστοιχα, η συστηματική αποχή των εγκλείστων από προγράμματα ψυχολογικής στήριξης ή εκπαιδευτική κατάρτιση έχει υποστηριχθεί ότι αποτυπώνει μία επιταγή περί μη συμμόρφωσης σε προγράμματα ή εγχειρήματα που διοργανώνονται από τη διοίκηση της φυλακής (Wieder, 1969).

Αρκούν μόνο οι υλικές πράξεις προκειμένου να εντυπωθεί, να κατανοηθεί το κανονιστικό σύστημα της φυλακής; Ενδεχομένως ναι, ωστόσο μία αποκλειστική έμφαση στις υλικές πράξεις δεν καταλαμβάνει επιτυχώς όλες τις διαστάσεις της αναγνωρισιμότητας. Και αυτό διότι η τελευταία προϋποθέτει τη διανθρώπινη επικοινωνία. Αναπόφευκτα επομένως, το κανονιστικό σύστημα των εγκλείστων δεν μπορεί παρά να κοινωνηθεί και με τη χρήση της γλώσσας. Η παραδοχή αυτή αποτυπώνεται εύγλωττα από τον Gee:

we have to “talk the talk,” not just “walk the walk.” (Gee, 2011, σελ. 2)

Ακόμη και αν η χρήση της γλώσσας αποτελεί συστατικό στοιχείο της αναγνωρισιμότητας του κανονιστικού συστήματος, η επικοινωνία του τελευταίου προϋποθέτει την αποκωδικοποίηση του νόηματος των επιμέρους γλωσσικών χρήσεων, ήτοι λέξεων και φράσεων που μεταχειρίζονται οι εγκλείστοι. Γιατί ωστόσο να αποτελούν οι λέξεις και οι φράσεις των εγκλείστων σκόπελο για να εικμαεύσει κάποιος το νόημα των κανόνων τους; Δεν αρκεί η αναγωγή σε κάποιο σύγχρονο λεξικό;

Σύμφωνα με τον Christopher Mulvey (2010), η *γλώσσα της φυλακής*, ή αλλιώς η λεγόμενη “prison lingo” ή αλλιώς η “αργκό” της φυλακής συντίθεται από τα γλωσσικά ρεύματα της *cant*, της *jargon* και της *slang*. Οι γλωσσικές αυτές κατηγορίες χαρακτηρίζονται από την έντονη χρήση συνθηματικών λέξεων και φράσεων, δανεισμένων από τον αντίστοιχο συνθηματικό γλωσσικό κώδικα των εγκληματικών κύκλων εκτός φυλακής, από την αργκό των νέων, από την ορολογία του στρατού, αλλά και από έτερες ξένες γλώσσες. Δύσκολα μπορεί επομένως να φανταστεί κανείς ένα λεξικό ικανό να καταγράψει όλους τους πιθανούς συνδυασμούς γλωσσικών νοημάτων προερχόμενων από δυσπρόσιτα κοινωνικά πεδία (Gee, 2011, σελ. 3-4).

Οι διαπλαστικές θεωρήσεις περί γλώσσας είναι ωστόσο περισσότερο πρόσφορες να φωτίσουν το κανονιστικό νόημα των γλωσσικών χρήσεων που μεταχειρίζονται οι έγκλειστοι. Ως οι πρώτοι υποστηρικτές του τελεστικού λόγου, οι Wittgenstein (1953) και Austin (1962) υποστήριξαν ότι η χρήση της γλώσσας δεν περιορίζεται απλώς σε μία περιγραφή της πραγματικότητας, αλλά επεκτείνεται στην (ανα)παραγωγή της. Μεταξύ των σύγχρονων κοινωνιογλωσσολόγων, το έργο του Gee (2011) συναντά τα πορίσματα του Foucault, αναφορικά με τα έμπρακτα αποτελέσματα του τελεστικού λόγου: η χρήση της γλώσσας (απ)ενεργοποιεί συγκεκριμένους ρόλους, διυποκειμενικές σχέσεις και ιεραρχίες μαζί με αντίστοιχες (δια)δράσεις; μέσα από την λεκτικοποίηση αυτού του συνεκτικού πλέγματος υποκειμένων και πράξεων, οι έγκλειστοι κατανοούν και διαπλάθουν την πραγματικότητα με συγκεκριμένους - όχι με οποιουδήποτε - τρόπους (Gee, 2011, σελ. 16-20· Foucault, 1980).

Επομένως, η αποκρυπτογράφηση του νοήματος του κανονιστικού συστήματος των εγκλείστων διά του λόγου που οι τελευταίοι μεταχειρίζονται, προϋποθέτει την κατανόηση της γλώσσας της φυλακής ως ενός μικρόκοσμου του ευρύτερου κανονιστικού συστήματος. Με άλλα λόγια, οι γλωσσικές χρήσεις μεταξύ των εγκλείστων αποκτούν νόημα μέσα από τη λειτουργία τους να τοποθετούν πρόσωπα σε συγκεκριμένες θέσεις και ιεραρχικά κλιμάκια, καθώς και να ενεργοποιούν συγκεκριμένες πράξεις. Εν τέλει, η *γλώσσα της φυλακής* καθρεφτίζει και παράλληλα αναπαράγει το μοναδικό πλέγμα προσώπων, ρόλων, σχέσεων και (δια)δράσεων, ήτοι το μοναδικό κανονιστικό context του ημιαυτόνομου κοινωνικού πεδίου της φυλακής (Gee, 2011, σελ. 101).

Προς μία έμπρακτη εφαρμογή του ως άνω θεωρητικού πλαισίου παρατίθεται το εξής παράδειγμα: έστω ότι ένας εξωτερικός παρατηρητής, παρακολουθώντας δύο έγκλειστους να επικοινωνούν για έναν τρίτο συγκαταρούμενο τους, ακούει τη φράση “είναι λαρύγγι”. Μέσω μίας λεξιλογραφικής προσέγγισης, δυσκολεύεται κάποιος να κατανοήσει το νόημα της χρήσεως αυτής της φράσης στο διάλογο των

εγκλειστων (Gee, 2011, σελ. 3-4). Πράγματι, ένας άνθρωπος δεν μπορεί να ταυτίζεται με ένα όργανο του ανθρώπινου σώματος.

Μία πιο εύφορη σκέψη προϋποθέτει καταρχάς τον χαρακτηρισμό της εν λόγω φράσης ως γλωσσικής χρήσης διατυπωμένης στο ειδικό context της φυλακής (Gee, 2011, σελ. 101). Σύμφωνα με το κανονιστικό φίλτρο ερμηνείας, το ειδικό context της φυλακής συνιστά ένα σύστημα αντιστοίχισης προσώπων με συγκεκριμένους - όχι οποιουσδήποτε-ρόλους, θέσεις και ενέργειες (Foucault, 1980· Scheurich, 1997· Butler, 1997· Lynggaard, 2019). Οι δέ γλωσσικές χρήσεις των εγκλειστων, εδώ το “είναι λαρύγγι”, αντανακλούν και αναπαράγουν την εν λόγω αντιστοίχιση (Gee, 2011, σελ. 16-20, 101). Άρα, ως πρώτο συμπέρασμα, οι δύο εγκλειστοί μέσω της γλωσσικής χρήσης τους αντιστοιχούν το πρόσωπο του τρίτου εγκλειστού σε έναν συγκεκριμένο ρόλο/ιδιότητα, ο οποίος αυτόματα τον τοποθετεί σε μία συγκεκριμένη κοινωνική θέση· επιπλέον, η εν λόγω θέση ενεργοποιεί αυτόματα μία αλληλουχία ενεργειών από και προς το εν λόγω πρόσωπο.

Η περαιτέρω απόπειρα αποκρυπτογράφησης ενδεχομένως απαιτεί την παράλληλη αναγωγή σε κάποιες κανονιστικές σταθερές μεταξύ των εγκλειστων (κεφάλαιο 3 της παρούσας μελέτης), οι οποίες, σε συνδυασμό με λίγη φαντασία και αφαιρετική σκέψη μπορούν να οδηγήσουν σε μία εύλογη ερμηνεία του “είναι λαρύγγι”. Ένα βασικό παράδειγμα άγραφου κανόνα είναι η επιταγή προς τήρηση σιωπής (Καρδαρά, 2016· Ricciardelli, 2015). Πράγματι, η τήρηση σιωπής αποτελεί το απόσταγμα τόσο της απαγόρευσης καταδοτικής συμπεριφοράς ενώπιον του προσωπικού της φυλακής, όσο και της απαγορευμένης ανάμιξης ενός εγκλειστού σε υποθέσεις συγκρατουμένων του. Δεδομένου ότι ο λάρυγγας ως όργανο του σώματος είναι συνδεδεμένος με την παραγωγή φωνής και λόγου, η γλωσσική χρήση “είναι λαρύγγι” κατανοείται ως πιθανή παραβίαση του κανόνα περί τήρησης σιωπής από τον τρίτο εγκλειστο. Ο τελευταίος δεν “είναι λαρύγγι” επειδή απλώς μίλησε (όλοι άλλωστε μιλάμε), αλλά επειδή μίλησε όταν δεν έπρεπε να μιλήσει.

Αν και εφόσον η εύλογη αυτή υπόθεση είναι και η ορθή, η χρήση της γλώσσας των δύο εγκλειστων καθρέπτισε και ταυτόχρονα αναπαρήγαγε το κανονιστικό σύστημα της φυλακής: το “είναι λαρύγγι” αντιστοιχεί το πρόσωπο του τρίτου εγκλειστού στην θέση του “καταδότη” ή του “κουτσομπόλη” κρατουμένου· η περιαγωγή στη θέση αυτή (αναμένεται να) επιφέρει μία σειρά υλικών ενεργειών από και προς τον τρίτο κρατούμενο, όπως την άσκηση βίας εναντίον του, ή την συστηματική αποφυγή συγχρωτισμού του με άλλους εγκλειστούς στο πλαίσιο της αυτοπροστασίας του (Gee, 2011, σελ. 37, 101· Foucault, 1972, σελ. 100· Foucault, 1980).

5. Παράθεση λεκτικών και φραστικών χρήσεων με κανονιστικό νόημα

Προς μία πληρέστερη κατανόηση του κανονιστικού φίλτρου στη γλώσσα των εγκλείστων, παρατίθενται στο εξής ελληνικές και αγγλικές λέξεις και φράσεις - όπως έχουν μέχρι στιγμής καταγραφεί και ταξινομηθεί από κοινωνικούς ερευνητές και πρώην εγκλείστους (Παπαδοπούλου, 1988· Καρδαρά, 2016, 2018· Kelley· Soniak, 2012· Rodarte, 2015· Bozelko, 2018). Οι λέξεις και οι φράσεις παρατίθενται μαζί με το νόημά τους, ενώ επιπλέον ταξινομούνται ανάλογα με τον κανόνα που ενσαρκώνει η χρήση τους. Επισημαίνεται ότι αρκετά από τα κάτωθι παραδείγματα ίσως έχουν σήμερα περισσότερο μία ιστορική αξία, δεδομένου ότι η γλώσσα αλλάζει δυναμικά με την πάροδο του χρόνου.

I. Λέξεις και φράσεις που ενσαρκώνουν τον κανόνα “Απαγορεύεται να καταδώσεις συγκρατούμενό σου, καθώς και να διατηρείς φιλικές σχέσεις με το υπαλληλικό προσωπικό της φυλακής”:

Ελληνικά

- α) **“ρουφιάνος”** = έχει το κλασικό νόημα το οποίο εξίσου χρησιμοποιείται και εκτός φυλακής
- β) **“ρούφος” / “ρουφ-ρουφ” / “Α2 ρουφ” / “αρχιρούφος”** = παράγωγα του “ρουφιάνος” χρησιμοποιούμενα ως ενδείκτες συχνότητας της πληροφοριοδοσίας.
- γ) **“μουντιάλ”** = Σύμφωνα με την Παπαδοπούλου (1988) η λέξη αυτή αναφέρθηκε για έναν κρατούμενο που είχε “καρφώσει” συνολικά 22 άτομα.
- δ) **“Γιούδας”** = προέρχεται από τον Ιούδα.
- ε) **“καρφί”** = έχει το κλασικό νόημα το οποίο εξίσου χρησιμοποιείται και εκτός φυλακής για άνθρωπο, ο οποίος μαρτυρά πληροφορίες.
- στ) **“κύριος υπάλληλος” / “κύριος αρχιφύλακας” / “κύριος διευθυντής”** = η γλωσσική αυτή χρήση δείχνει την ανεπιθύμητη εγγύτητα ενός εγκλείστου με το υπαλληλικό προσωπικό της φυλακής.
- ζ) **“το όργανο της διεύθυνσης”** = αντίστοιχα δηλώνει την ανεπιθύμητη εγγύτητα και συνεργασία ενός εγκλείστου με το υπαλληλικό προσωπικό της φυλακής.
- η) **“ο φερετάκιας” / “καρφιάκιας” / “καρφωτάκης”** = συνώνυμα με το “καρφί”.
- θ) **“πρόκα”** = έτσι αποκαλείται η πράξη της προδοσίας.
- ι) **“τσανάκι” / “τσιράκι”** = συνυποδηλωτικό της στενής συνεργασίας με τις αρχές της φυλακής.
- ια) **“τακίμι” / “θεληματίας” / “δικός του” / “δικός τους”** = αναλόγως με στοιχείο υπ' αριθμόν ι'.

ιβ) **“Εσκασε το ρομπότ”** = Σύμφωνα με την Παπαδοπούλου (1988) “είναι έκφραση που χρησιμοποιούν οι κρατούμενοι στην εμφάνιση του καταδικασμένου ρουφιάνου, για να δώσουν έμφαση στην απουσία ανθρώπινου στοιχείου”

ιγ) **“ποιητές” / “τραγουδιστές”** = η παραβολή νοήματος μπορεί να γίνει με εκείνον “που λέει το ποίημα”, ήτοι με εκείνον που μαρτυρά πληροφορίες.

ιδ) **“χαμούρα” / “λεμές” / “κοπρίτης” / “λοβός” / “κερατάς”** = απαξιωτικοί χαρακτηρισμοί για τον καταδότη έγκλειστο.

ιε) **“υπηρεσιακός”** = ανάλογη σημασία με το “όργανο”, τον “κύριο υπάλληλο” κ.λπ.

ιστ) **“ευνοούμενος”** = συνδέθηκε με το δικαίωμα εργασίας εντός φυλακής, που αν και δικαίωμα όλων των εγκλείστων, οι θέσεις ήταν λίγες, πόσο μάλλον οι προνομιακές εξ αυτών, οι κάτοχοι των οποίων θεωρούνταν ότι τις είχαν ακριβώς κερδίσει με αντάλλαγμα την ανταλλαγή πληροφοριών.

ιζ) **“αποθηκάριος”** = ευνοϊκή θέση εργασίας, η οποία συνδέθηκε με την προηγούμενη αναγκαία συναναστροφή με τις αρχές της φυλακής.

ιη) **“ρόμπα” / “ρόμπα χωρίς κουμπιά”** = παραβολή στο ένδυμα για τη δήλωση του ατιμωτικού περιβλήματος που έχει λάβει ο συνεργάτης με τους υπαλλήλους της φυλακής.

ιθ) **“γλειφιματίας” / “γλειφτης” / “γαλοπούλα”** = αυτός που συναναστρέφεται με τις αρχές και καταδίδει πληροφορίες.

ια) **“κόλακας” / “αυλοκόλακας” / “διπλομούτρης” / “διπλοπρόσωπος”** = αντίστοιχο νόημα με το στοιχείο υπ' αριθμόν θ'.

ιβ) **“ο κελαηδιστός” / “το γιουσουφάκι”** = ο πληροφοριοδότης, ο καταδότης.

ιγ) **“Το λαρόγγι”** = ο κρατούμενος που καρφώνει τους συγκρατούμενούς του.

ιδ) **“Στρατηγός”** = ο αρχιρουφιάνος στη φυλακή.

ιε) **“Ζορρό” / “λύκος” / “προστάτης” / “πατέρας” / “συνδικαλιστής” / “Γιάννης Αγιάννης”** = ο έγκλειστος που έρχεται σε ευθεία ρήξη με τη διοίκηση της φυλακής στο πλαίσιο προάσπισης των συμφερόντων των λοιπών εγκλείστων.

Αγγλικά

α) **“Snitch Jacket”** = η κοινωνική ετικέτα που αποδίδεται στον έγκλειστο ο οποίος θεωρείται επίσημα καταδότης από τον πληθυσμό των εγκλείστων.

- b) **“Ride Leg”** = ανάλογη σημασία με τον “κόλακα” και γενικά τον έγκλειστο ο οποίος συναναστρέφεται στενά το υπαλληλικό προσωπικό για να απολαύσει προνόμια.
- c) **“Drop as lip”** = Ειδική μορφή κατάδοσης πληροφοριών, η οποία συνίσταται σε σύνταξη γράμματος- αιτήματος, το οποίο εσωκλείεται μαζί με άλλες επιστολές-αιτήματα στα κιβώτια αλληλογραφίας της φυλακής, τα κατά τα άλλα προορισμένα για υποβολή αιτημάτων νομικής βοήθειας
- d) **“Fire on the Line”** = Μορφή προειδοποίησης για το πλησίασμα σωφρονιστικού υπαλλήλου.
- e) **“Hold your mud”** = Αναφέρεται στην αναγκαία επίδειξη αντίστασης εκ μέρους του εγκλείστου, ακόμη και υπό την απειλή τιμωρίας ή άσκησης βίας, ενώπιον της επιτακτικής έκκλησης από σωφρονιστικό προσωπικό να αποκαλύψει πληροφορίες.
- f) **“No Smoke”** = Η πρακτική του να ακολουθεί ένας έγκλειστος τις εντολές του προσωπικού χωρίς την παραμικρή αντίσταση ή πρόκληση αναστάτωσης.
- g) **“Dry Snitching”** = Η αδιάκριτη κατάδοση εγκλείστου από συνέγκλειστο του σχετικά με επιλήψιμες πράξεις του πρώτου παρουσία του σωφρονιστικού υπαλληλικού προσωπικού.
- h) **“Bug”** = Υπάλληλος της φυλακής, ο οποίος δεν μπορεί να γίνει πρόσωπο εμπιστοσύνης.
- i) **“Kiss-ass”** = έχει αντίστοιχη σημασία με τον ελληνικό “κόλακα” / “γλείφτη”
- j) **“Snitch”** = ο πληροφοριοδότης
- k) **“Score points with staff”** = φράση που συνυποδηλώνει την καλή, συστηματική συναναστροφή εγκλείστου με το υπαλληλικό προσωπικό της φυλακής, ακόμη και όταν αυτή λαμβάνει χώρα εντός υποχρεωτικού σωφρονιστικού προγράμματος, το οποίο πρέπει να παρακολουθούν υποχρεωτικά όλοι οι έγκλειστοι.
- l) **“Good Grouper”** = ο τρόφιμος, ο οποίος στο πλαίσιο υποχρεωτικών σωφρονιστικών προγραμμάτων, παρίσταται με συνέπεια, συμμετέχει, συνεργάζεται και επικοινωνεί αρμονικά με το υπαλληλικό προσωπικό.
- m) **“The enemy”** = ο χαρακτηρισμός αποδίδεται στους σωφρονιστικούς υπαλλήλους.

II. Λέξεις και φράσεις που ενσαρκώνουν τον κανόνα “Οι υπόλοιποι συγκρατούμενοί σου πρέπει να μπορούν να βασίζονται σε εσένα”:

Ελληνικά

- α) “ξηγημένος” / “ντερβίσι” / “φερέγγυος” / “τυπάς” / “κύριος” / “ντόμπρος” / “υπόδειγμα” / “κανόνας” / “αλάτι” / “σκέτος” / “αλανιάρης” / “σπαθένιος” / “ζαγάρι” / “διαμάντι” = αναφέρεται στον υποδειγματικό κρατούμενο, στον οποίο μπορεί ένας συγκρατούμενος να στηριχθεί.
- β) “κλεφτοκελάς” = ο έγκλειστος που κλέβει περιουσιακά στοιχεία και λοιπά υλικά αγαθά συνεγκλείστων του.
- γ) “ποντικός” / “αρουραίος” = ο έγκλειστος που κλέβει περιουσιακά στοιχεία και λοιπά υλικά αγαθά συνεγκλείστων του τις νυχτερινές ώρες, όταν οι τελευταίοι κοιμούνται.
- γ) “ρέστος” / “ρετάλι” / “λάγιος” / “λινάτσα” = δηλώνουν εξίσου τον κλέφτη έγκλειστο.
- δ) “Δαγκώνω”: αποσπώ με ύπουλα μέσα πράγματα από συγκρατούμενους, όπως τσιγάρα και τηλεκάρτες.
- ε) “μαυραγοριτής” = ο έγκλειστος που αισχροκερδεί, πλώντας προϊόντα ανάγκης στους συγκρατούμενους τους ζητώντας για αντάλλαγμα δυσανάλογα ποσά.
- στ) “Με πας βόλτα” / “με πας ταξίδι” = φράση που απευθύνεται στον έγκλειστο που μιλάει παραπλανητικά.

Αγγλικά

- a) “Jody” / “Sancho” = κρατούμενος που διατηρεί εξωσυζυγικές σχέσεις με τη σύζυγο/ σύντροφο του συγκρατουμένου του
- b) “Chomo” = Εναλλακτικός τρόπος έκφρασης για τον παιδόφιλο. Αναφέρεται επίσης και στον τρόφιμο, ο οποίος έχει διαπράξει γενικότερα σεξουαλικό έγκλημα.
- c) “Diaper Sniper” = έγκλειστος καταδικασμένος για παρενόχληση παιδιού

III. Λέξεις και φράσεις που ενσαρκιώνουν τον κανόνα “Ακολούθησε βασικές, καθημερινές συμπεριφορές”:

Αγγλικά

- a) **“Viking”** = Τεμπέλης έγκλειστος, ο οποίος είναι απρόθυμος να καθαρίζει τον χώρο του και να κάνει μπάνιο.
- b) **“Eyeball”** = το “eyeballing” συνίσταται στο συνεχές κοίταγμα ενός εγκλείστου σε άλλο έγκλειστο ή στα πράγματά του.
- c) **“Funky”** = Ο έγκλειστος που δεν πλένεται.

IV. Λέξεις και φράσεις που ενσαρκώνουν τον κανόνα “Απαγορεύεται να ασχολείσαι με υποθέσεις έτερων συγκρατουμένων που δεν σε αφορούν”:

Ελληνικά

“Κάρτα” / “ανοίγω κάρτα” = πρόκληση προβλημάτων και αναταραχών.

Αγγλικά

- a) **“Roll up your window”** = Έκκληση από κρατούμενο προς συγκρατούμενό του να σταματήσει να κρυφακούει τη συζήτηση του πρώτου με άλλο έγκλειστο και ειδικότερα να σταματήσει να σχολιάζει συμμετέχοντας απρόσκλητος στη συζήτηση.
- b) **Dipping in the Kool Aid:** Εκφράζει την απόπειρα εγκλείστου να μπει σε συζήτηση άλλων συνεγκλείστων του, στην οποία δεν έχει λόγο να μπει ούτε τον προσιάλεσε κάποιος προς τούτο.

V. Λέξεις και φράσεις που ενσαρκώνουν τον κανόνα “Πρέπει να δείχνεις ότι δεν φοβάσαι, ότι είσαι σκληρός”:

Ελληνικά

- α) **“ο ωραίος” / “ο μάγκας της φυλακής”** = έγκλειστος, ο οποίος είναι πρότυπο αρρενωπότητας, λεβεντιάς και θάρρους.
- β) **“ο καλός μάγκας”** = ο μάγκας που δεν δίνει δικαιώματα.
- γ) **“ασίκης” / “σικλής”** = ο περήφανος έγκλειστος
- δ) **“σερνικός” / “αρσενικός” / “ήταν αρσενικός, πήγε και τους μαχαίρωσε όλους”** = ο έγκλειστος – πρότυπο αρρενωπότητας και ανδρισμού.
- ε) **“ζόρικος” / “σκληρό καρύδι” / “δεν προσκυνάει τον πασά” / “ξιφιάς”** = ο ανυπότακτος, ο θαρραλέος, ο σκληρός

στ) **“Μπεσαλίδης” / “μπεσαλής”** = ο έγκλειστος που έχει μέχρι και το θάρρος να ασκεί και την αυτοκριτική του.

ζ) **“σαματατζής” / “τσαμπουκάς” / “φασαρίας” / “καπετάν φασαρίας” / “βαβούρας” / “κωλομάγκας” / “ψευτοπαλικαράς” / “τσαμπουκαλής” / “ζοχάδας” / “νταής” / “Τζάγκο” / “Αλ-Καπόνε” / “μαφιόζος” / “τσιγλήμαγικες” / “πορδόμαγικες” / “νταήδες” / “μόρτηδες” / “κουτσαβάκια” / “Βαλτός” / “αμφίβολος” / “θεατρίνος” / “μαγγίτης”** = ο έγκλειστος που υποκρίνεται το σκληρό, αρρενωπό πρότυπο.

η) **“καρασπάθας” / “Χίτλερ” / “στενός κορσές” / “δολοφόνος” / “κίλερ” / “νταούφαρης” / “μπελάς”** = ο έγκλειστος που δεν υποκρίνεται ότι ενσαρκώνει το αρρενωπό, σκληρό πρότυπο, αλλά ο οποίος υπερβάλλει και γίνεται προκλητικός και απωθητικός με την επιθετικότητα και τους βίαιους τρόπους του.

θ) **“Πρωτοπαλικάρο”** = ο έγκλειστος, ο οποίος διεκδικεί αρχηγική θέση στην ιεραρχία της φυλακής.

ι) **“Σκοτώνει” / “σκοτώστρα”** = ο οξύθυμος έγκλειστος, ο οποίος ανά πάσα στιγμή προτείνει το όπλο του (συνήθως μαχαίρι) έτοιμος να επιτεθεί.

ια) **“Μαχαιρόβιοι” / “γκαζάκηδες” / “μεγάλα μαχαίρια”** = πρόκειται για κοινωνικές ετιέτες που αποδίδονται σε οξύθυμους εγκλείστους, οι οποίες εκφράζουν την κλιμάκωση του φόβου που οι τελευταίοι προκαλούν στους λοιπούς εγκλείστους.

ιβ) **“αδερφή” / “αδερφάρα” / “Λουμπίνα” / “χορεύτρια” / “πούστης” / “στηπού”** = διάφορες λεκτικές παραλλαγές για τον παθητικό ομοφυλόφιλο ή θηλυπρεπή έγκλειστο.

ιγ) **“Μουστακαλής” / “κωλομπαράς”** = ο έγκλειστος, ο οποίος είναι ενεργητικός ομοφυλόφιλος.

ιδ) **“κότα” / “κότα με λειρί” / “τρίλειρο” / “τετράλειρο” / “πούστης με λειρί” / “λειράτος” / “Χώνα” / “κουρτίνα” / “παλιόπουστα” / “αγριόπουστα”** = λεκτικοί χαρακτηρισμοί οι οποίοι εκφράζουν με την σειρά που είναι γραμμένοι τη διαβάθμιση της ομοφυλοφιλικής συμπεριφοράς από τον θηλυπρεπή, φοβισμένο έγκλειστο στον εμφανώς ομοφυλόφιλο έγκλειστο.

ιε) **“όρνοιθες” / “Ορφέας” / “πορνοντίβα”** = ευγενέστεροι τρόποι απόδοσης της ομοφυλοφιλικής ιδιότητας σε κάποιον έγκλειστο στο παρελθόν.

ιστ) **“Ρόζα” / “Χουάνα” / “Λάουρα” / “Ούρσουλα” / “Τζένη” / “Φιορούλα”** = γυναικεία ονόματα, με τα οποία προσφωνούνται έγκλειστοι οι οποίοι είναι ομοφυλόφιλοι.

Αγγλικά

- a) **“Chin Check”** = περιγράφει την πρακτική της επίθεσης από έναν έγκλειστο στο σαγόνι άλλου έγκλειστου, προκειμένου ο πρώτος να ελέγξει αν ο δεύτερος θα επιστρέψει το χτύπημα.
- b) **“Cell Warrior”** = Ο έγκλειστος που υποδύεται τον σκληρό εντός του κελιού του, αλλά σε συνθήκες ρήξης μέτωπο προς μέτωπο είναι δειλός.
- c) **“Wolf Tickets”** = Συγκεκριμένα, η φράση αποδίδεται ολοκληρωμένα ως εξής: “He/ She is selling wolf tickets”. Απευθύνεται σε εγκλείστους οι οποίοι υποδύονται τους σκληρούς και προσκαλούν συχνά σε καυγά, χωρίς να έχουν ωστόσο καμία πρόθεση να πραγματοποιήσουν αυτά τα οποία εκφράζουν λεκτικά.
- d) **“Hoe Check”** = Ομαδικός ξυλοδαρμός εκ μέρους εγκλείστων προς άλλο έγκλειστο, προκειμένου να διαπιστωθεί αν ο τελευταίος θα υπερασπίσει τον εαυτό του.
- e) **“O.G.”** = Αρχικά προερχόμενα από την φράση “Original Gangster”. Πρόκειται για μία ετικέτα που αποδίδεται για λόγους σεβασμού σε πρεσβύτερους κρατούμενους, οι οποίοι διαβιούν στη φυλακή για χρόνια.
- f) **“Punk”** = Εναλλακτικός χαρακτηρισμός που αποδίδεται για έγκλειστο ο οποίος είναι transexual ή ομοφυλόφιλος ή γενικά αδύναμος και μαλθακός.
- g) **“Real Talk”** = Χρησιμοποιείται για σοβαρό, ευθύ και ειλικρινή έγκλειστο, ο οποίος ό,τι λέει το πράττει.
- h) **“Vick”** = ο έγκλειστος- θύμα ή ο έγκλειστος που πρόκειται να θυματοποιηθεί.
- i) **“Chitolean”** = ο ομοφυλόφιλος έγκλειστος.
- j) **“Agitator”** = ο προβοκάτορας έγκλειστος, ο οποίος προκαλεί καυγάδες μεταξύ άλλων εγκλείστων, επειδή του αρέσει να τους παρακολουθεί.
- k) **“Catch out”** = οποιοδήποτε άτομο, έγκλειστος ή υπάλληλος, ο οποίος δεν άντεξε την πίεση του κοινωνικού περιβάλλοντος της φυλακής, και αποχώρησε.
- l) **“Checked”** = Αναφέρεται σε έγκλειστο, ο οποίος δέχτηκε επίθεση, αλλά δεν ανταπέδωσε είτε από φόβο, είτε από αποτυχία, με αποτέλεσμα να θεωρείται “ελεγμένος” ή “υπό έλεγχο”.
- m) **“Fairone”** = χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει έναν δίκαιο καυγά, έναν καυγά χωρίς όπλα.
- n) **“Gump”** = ο ομοφυλόφιλος έγκλειστος.

ο) **“Lame duck”** = ευάλωτος έγγλειστος, ο οποίος στέκεται μόνος στο προαύλιο της φυλακής, εύκολο να θυματοποιηθεί.

Βιβλιογραφία

- Austin, J. L. (1962). *How to Do Things with Words: The William James Lectures*. Oxford: Clarendon Press.
- Beck, A.J. & Harrison, P.M. (2010). *Sexual Victimization in Prisons and Jails Reported by Inmates, 2008-09*. Bureau of Justice Statistics.
- Bozelko, C. (2018). Prison Slang Glossary. *Prison Diaries*. <https://prison-diaries.com/>.
- Butler, J. (1997). *Excitable Speech: A Politics of the Performative*. New York: Routledge.
- Clemmer, D. (1940). *The Prison Community*. Holt, Rinehart and Winston, New York.
- Cohen, S. & Taylor, L. (1978). *Prison Secrets*. London: National Council for Civil Liberties/Radical Alternatives to Prison.

- Crewe, B., Liebling, A. & Hulley, S. (2014). Heavy–light, absent–present: rethinking the ‘weight’ of imprisonment. *The British Journal of Sociology* 2014 65(3), 387-410. DOI: 10.1111/1468-4446.12084.
- Crewe, B. (2011). Depth, weight, tightness: Revisiting the pains of imprisonment. *Punishment & Society* 13(5), 509–529. DOI: 10.1177/1462474511422172.
- Crewe, B. (2011). Soft power in prison: Implications for staff– prisoner relationships, liberty and legitimacy. *European Journal of Criminology* 8(6), 455-468. DOI: 10.1177/1477370811413805.
- Crewe, B. (2009). *The prisoner society: power, adaptation and social life in an English prison*. Oxford: OUP, Clarendon.
- Δαγτόγλου, Π. (2012). *ΑΤΟΜΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ* (4η έκδοση). Σάκκουλας: Αθήνα-Θεσσαλονίκη.
- Δαγτόγλου, Π. (2013). *ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ* (6η έκδοση). Σάκκουλας: Αθήνα-Θεσσαλονίκη.
- Δαγτόγλου, Π. (2014). *ΓΕΝΙΚΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ* (7η έκδοση). Σάκκουλας: Αθήνα-Θεσσαλονίκη.
- Downes, D. (1988). *Contrasts in Tolerance*. Oxford: Clarendon Press.
- Drake, D.H., Darke, S. & Earle, R. (2015). Prison life, Sociology of: Recent Perspectives from the United Kingdom. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* 18, 924-929. <http://dx.doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.45035-X>.
- Freeman, S. & Seymour, M. (2010). ‘Just waiting’: The nature and effect of uncertainty on young people in remand custody in Ireland. *Youth Justice* 10(2), 126–142. <https://doi.org/10.1177/1473225410369298>.
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge. Selected Interviews and Other Writings 1972-1977*. Pantheon Books. New York.
- Foucault, M. (1972). *The Archaeology of Knowledge*. New York: Pantheon Books.
- Garland, D. (1997). ‘Governmentality’ and the problem of crime: Foucault, criminology, sociology. *Theoretical Criminology* 1(2), 173–214. <https://doi.org/10.1177/1362480697001002002>.
- Gee, J. P. (2011). *An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method* (3rd ed.). Routledge.

- Goffman, E. (1961). On the characteristics of total institutions. Σε: Cressey, D. (Ed.), *The Prison: Studies in Institutional Organization and Change*. Holt, Rinehart and Winston, New York, pp. 15–67.
- Gooch, K. & Treadwell, J. (2015). *Prison Bullying and Victimization*. University of Birmingham.
- Henry, S. (1983). *Private Justice*. Boston: Routledge and Kegan Paul.
- Hornqvist, M. (2010). *Risk, Power and the State: After Foucault*. Abingdon: Routledge.
- Irwin, J. (1970), *The Felon*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Irwin, J. (2004). *The Warehouse Prison: Disposal of the New Dangerous Classes*. Los Angeles, CA: Roxbury.
- Καρδαρά, Α. (2016). Η μικροκοινωνία της φυλακής: ιεραρχία, άγραφτοι νόμοι και... σιωπή. *Postmodern*. Διαθέσιμο σε: <https://www.postmodern.gr/i-mikrokinonia-tis-fylakis-ierarchia-agrafi-nomi-ke-siopi/>.
- Καρδαρά, Α. (2018). Ο κώδικας των εγκλείστων. *BLOKO*. Διαθέσιμο σε: <http://www.newsnowgr.com/article/1163026/o-kodikas-ton-egkleiston---tis-aggelikus-kardara.html>.
- Kelley, L. Best Prison Slang Words You (Hopefully Won't) Need To Know-Prison Slang Glossary. *Prison Writers*. Διαθέσιμο σε: <https://prisonwriters.com/want-learn-prison-slang/>.
- King R and McDermott K (1990). 'My geranium is subversive': Some notes on the management of trouble in prisons. *British Journal of Sociology* 41(4), 445–471.
- King, R. & McDermott, K. (1995). *The State of Our Prisons*. Oxford: Clarendon Press.
- Koulouris, N. K. & Aloskofis, W. (2013). *Prison Conditions in Greece*. European Prison Observatory- Detention conditions in the European Union, Antigone Edizioni Rome.
- Lahm, K.F. (2008). Inmate-on-inmate assault: a multilevel examination of prison violence. *Criminal Justice and Behavior* 35 (1), 120–137.
- Lynggaard, K. (2019). *Discourse Analysis and European Union Politics*. Palgrave Macmillan.
- Mamedova v. Russia*, no. 7064/05, ECHR, 2006.
- Mc Glinchey and Others v. United Kingdom*, no. 50390/99, ECHR, 2003.
- Merry, S. E. (1988) Legal Pluralism. *Law & Society Review* 22(5), 869-896. <https://doi.org/10.2307/3053638>.

- Moore, S.F. (1973). Law and Social Change: The Semi-Autonomous Social Field as an Appropriate Subject of Study, *Law & Society Review* 7(4), 719-746. <https://doi.org/10.2307/3052967>.
- Mulvey , C. (2010). *Prison Lingo: The Language of the Prison Community*. THE ENGLISH PROJECT. Διαθέσιμο σε: <http://www.englishproject.org/resources/prison-lingo-language-prison-community>.
- Νόμος 2776/1999, 2009, ΦΕΚ 291/Α/24-12-1999.
- Organization for Security and Co-Operation in Europe- Mission to Bosnia and Herzegovina (2011). *“Torture, Ill-treatment and Disciplinary Proceedings in Prisons of Bosnia and Herzegovina, An assessment of the human rights situation in penitentiary institutions in Bosnia and Herzegovina”* .
- Ostovar v. Moldova*, no. 35207/03, ECHR, 2005.
- Παπαδοπούλου, Π.Δ. (1988). *ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΦΥΛΑΚΗ*. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών. Διαθέσιμο σε: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/ekke/article/viewFile/7423/7146>.
- Pantea v. Romania*, no. 33343/96, ECHR, 2003.
- PEERS v. Greece*, no. 28524/95, ECHR, 2001.
- Peker v. Turkey*, no. 42136/06, ECHR, 2011.
- Pospisil, L. (1971). *The Anthropology of Law: A Comparative Theory of Law*. New York: Harper and Row.
- Rodarte, B. (2015). The Unique Dialect of Prison Slang. *Psychrod, A Site With All*.
- Ricciardeli, R. (2014). An examination of the inmate code in Canadian penitentiaries. *Journal of Crime and Criminal Justice* 37(3), 234-255. <https://doi.org/10.1080/0735648X.2012.746012>.
- SAOUD v. France*, no. 9375/02, ECHR, 2007.
- Scheurich, J.J. (1997). *Research Method in the Postmodern*. Psychology Press.
- Slate R.N. & Johnson, W.W. (2008). *The Criminalization of Mental Illness: Crisis and Opportunity for the Justice System*. Durham, NC: Carolina Academic Press.
- Sexton, L., Jenness, V. & Sumner, J.M (2010). Where the Margins Meet: A Demographic Assessment of Transgender Inmates in Men’s Prisons. *Justice Quarterly* 27(6), 835-866. <https://doi.org/10.1080/07418820903419010>.

- Scruton, P., Sim, J. & Skidmore, P. (1991). *Prisons under Protest*. Milton Keynes: Open University Press.
- Soniak, M. (2012). 50 Prison Slang Words To Make You Sound Like a Tough Guy. *Mental Floss*.
 Διαθέσιμο σε: <https://www.mentalfloss.com/article/12794/50-prison-slang-words-make-you-sound-tough-guy>.
- Sparks, R., Bottoms, A. & Hay, W. (1996). *Prisons and the problem of order*. Oxford: Clarendon.
- Stephan, J.J. & Karberg, J.C. (2003). Census Of State And Federal Correctional Facilities, 2000. *Census of State and Federal Correctional Series*. Διαθέσιμο στο: <https://www.bjs.gov/index.cfm?ty=pbdetail&iid=533>.
- Sykes, G.M. and Messinger, S.L., (1960). The inmate social system. In: R.A. Cloward, D.R. Cressey, G.H. Grosser, R. McCleery, L.E. Ohlin, G.M. Sykes, & S.L. Messenger, eds. *Theoretical studies in social organization of the prison*. New York: Social Science Research Council.
- Sykes, G.M. (1958). *The Society of Captives: A Study of a Maximum Security Prison*. Princeton University Press, Princeton.
- Useem, B. & Kimball, P. (1991). *States of Siege. U.S. Prison Riots, 1971-1986*. Oxford University Press.
- Useem, B. (1985). Disorganization and the New Mexico prison riot of 1980. *American Sociological Review*, 50(5), 677–688. <https://doi.org/10.2307/2095381>.
- Van der Ven v. the Netherlands*, no. 50901/99, ECHR, 2003.
- Walsh, A. & Stohr, M.K (2011). *Corrections: The Essentials*. Sage publications.
- Wahidin, A. & Ardley, J. (2008). Prisons and Penal Policy. Σε: Stout, B., Yates, J. & Williams, B. (2008). *Applied Criminology*. Sage Publications.
- Ward, D.A. & Kassebaum, G.G. (1965). *Women's Prison: Sex and Social Structure*. Aldine, Chicago.
- Wellford, C. (1967). Factors associated with adoption of the inmate code: a study of normative socialization. *Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science* 58(2), 197–203.
- Wieder, D. L. (1969). *The Convict Code: A study of a moral order as a persuasive activity*. University of California. Διαθέσιμο σε: https://www.sedit.org.uk/resources/Wieder_Convict_Code.pdf.
- Winfrey, T., Newbold, G. & Tubb, H. (2002). Prisoner perspectives on inmate culture in New Mexico and New Zealand. *The Prison Journal* 82(2), 213–233.
- Wittgenstein, L. (1953). *Philosophical Investigations*. Malden: Blackwell.

Wolff, N., Blitz, C., Shi, J., Bachman, R. & Siegel, J.A. (2006). "Sexual Violence Inside Prisons: Rates of Victimization", *Journal of Urban Health* 83(5), 835-848. doi:[10.1007/s11524-006-9065-2](https://doi.org/10.1007/s11524-006-9065-2).